

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**ANNEDEN ALGILANAN NARSİSİSTİK ÖZELLİKLER,
REDDİLMİYE DUYARLILIĞI VE ERKEN DÖNEM
UYUM BOZUCU ŞEMALAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşenur AKDİK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Haydeh FARAJI

İstanbul – 2023

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Ayşenur AKDİK

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler, Reddedilme Duyarlılığı ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 04.10.2023

Sayfa Sayısı : 90

Tez : Dr. Öğr. Üyesi Haydeh FARAJI

Danışmanları

Dizin Terimleri : Anneden algılanan narsisistik özellikler, reddedilme duyarlılığı, erken dönem uyum bozucu şema

Türkçe Özet : Bu araştırmada, anneden algılanan narsisistik özellikler, reddedilme duyarlılığı ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği”, “Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği” ve “Young Şema Ölçeği Kısa Form-3” kullanılmıştır. Ölçekler İstanbul ilinde yaşayan 18-45 yaş aralığındaki 407 yetişkin bireye (297 kadın, 110 erkek) uygulanarak veri toplanmıştır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırmalardan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada SPSS 27 programı kullanılarak veri

analizi yapılmıştır. Öncelikle normallik varsayımları kontrol edilmiş sonrasında ölçeklerin birbiri arasındaki ilişkiyi analiz etmek için Pearson Korelasyon analizi, ölçek puanlarının kategorik demografik değişkenlere karşılaştırılmasını analiz etmek için Bağımsız Örneklem t-testi ve Anova, aracı rol analizi için Process 3.5 uygulanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, aneden algılanan narsisistik özellikler ve reddedilme duyarlılığının erken dönem uyum bozucu şemalarla arasında ilişki vardır. Araştırmanın diğer bir bulgusuna göre, aneden algılanan narsisistik özellikler reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide algılanan erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü bulunmaktadır. Aracı rol değişkenleri incelendiğinde en yüksek yordayıcılığı “kusurluluk” şemasının oluşturduğu görülmüştür.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Aysenur AKDİK

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**ANNEDEN ALGILANAN NARSİSİSTİK ÖZELLİKLER,
REDDİLMİYE DUYARLILIĞI VE ERKEN DÖNEM
UYUM BOZUCU ŞEMALAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşenur AKDİK

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Haydeh FARAJI**

İstanbul – 2023

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ayşenur AKDİK

25.10.2023

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ayşenur AKDİK'in "Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler, Reddedilme Duyarlılığı ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji anabilim dalı, Klinik Psikoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Haydeh FARAJI

(Danışman)

Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Kahraman GÜLER

Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEMİR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../ ... / 2023

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmada, anneden algılanan narsisistik özellikler, reddedilme duyarlılığı ve erken dönem uyum bozucu Şemalar arasındaki ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada “Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği”, “Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği”, “Young Şema Ölçeği Kısa Form-3” ve araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Çalışmada rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem İstanbul’da ikamet eden 18-45 yaş aralığındaki 407 yetişkin kişiden (297 kadın, 110 erkek) oluşmaktadır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırmalardan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada SPSS 27 programı kullanılarak veri analizi yapılmıştır. Öncelikle normallik varsayımları kontrol edilmiş sonrasında ölçeklerin birbiri arasındaki ilişkiyi analizi etmek için Pearson Korelasyon analizi, ölçek puanlarının kategorik demografik değişkenlere karşılaştırılmasını analiz etmek için Bağımsız Örneklemler t-testi ve Anova, aracı rol analizi için Process 3.5 uygulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, anneden algılanan narsisistik özellikler ve reddedilme duyarlılığı erken dönem uyum bozucu Şemalar ile ilişkidir. Araştırmanın diğer bir bulgusuna göre, anneden algılanan narsisistik özellikler reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide algılanan erken dönem uyum bozucu Şemaların aracı rolü bulunmaktadır. Aracı rol değişkenleri incelendiğinde en yüksek yordayıcılığı “kusurluluk” Şemasının oluşturduğu görölmüştür.

Anahtar Kelimeler: Erken dönem uyum bozucu Şema, narsisizm, ebeveyn narsisizmi, reddedilme duyarlılığı

SUMMARY

In this study, it was aimed to examine the relationship between maternal narcissistic traits and rejection sensitivity with early maladaptive schemas. In this study, "Narcissistic Traits Perceived from Mother Scale", "Adult Rejection Sensitivity Scale", "Young Schema Scale Short Form-3" and "Personal Information Form" prepared by the researcher were used. Random sampling method was used in the study. The sample consisted of 407 adults (297 women, 110 men) between the ages of 18-45 residing in Istanbul. In order to determine the relationship between the variables in the study, relational screening model from quantitative research was used. Data analysis was conducted using SPSS 27 program. First of all, normality assumptions were checked, then Pearson Correlation analysis was used to analyze the relationship between the scales, Independent Samples t-test and ANOVA were used to analyze the comparison of scale scores with categorical demographic variables, and Process 3.5 was used for mediator role analysis.

According to the results of the study, narcissistic traits and rejection sensitivity perceived from the mother are related to early maladaptive schemas. According to another finding of the study, there is a mediating role of perceived early maladaptive schemas in the relationship between narcissistic traits perceived from the mother and rejection sensitivity. When the mediating role variables were examined, it was found that the "defectiveness" schema had the highest predictivity.

Keywords: Early maladaptive schema, narcissism, parental narcissism, rejection sensitivity

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar.....	5
1.1.1. Şema kavramı	5
1.1.2. Erken dönem uyum bozucu şemaların gelişimi.....	6
1.1.2.1. Çekirdek duygusal ihtiyaçlar	6
1.1.2.2. Erken dönem yaşam deneyimleri	7
1.1.2.3. Duygusal mizaç	7
1.1.3. Şema alanları	7
1.1.3.1. Kopukluk, ayrılma ve reddedilme alanı	8
1.1.3.2. Zedelenmiş özerklik ve performans alanı.....	9
1.1.3.3. Zedelenmiş sınırlar	10
1.1.3.4. Başkasına yönelimlik.....	10
1.1.3.5. Aşırı Uyarılma ve bastırılmışlık	11
1.1.4. Koşullu şemalara karşı koşulsuz şemalar	12
1.1.5. Şemalar ve başa çıkma stratejileri	13
1.1.6. Şema modları.....	14
1.2. Narsisizm	17
1.2.1. Narsisizm tanı kriterleri	20
1.2.2. Narsisizmle ilişkili erken dönem yaşam deneyimleri.....	21
1.2.3. Narsisizm türleri	22
1.2.3.1. Normal narsisizm.....	22
1.2.3.2. Patolojik narsisizm	22
1.2.3.3. Ebeveyn narsisizmi.....	25
1.3. Reddedilme Duyarlılığı	28

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli.....	32
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	32
2.3. Veri Toplama Tekniği ve Araçları.....	32
2.3.1. Kişisel bilgi formu	32
2.3.2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği (AANÖÖ).....	33
2.3.3. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ).....	33
2.3.4. Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (YRDÖ)	33
2.4. Veri Analizi	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Basıklık ve Çarpıklık Değerlerine Ait Bulgular.....	35
3.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular.....	35
3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Tanımlayıcı Değerlerine Ait Bulgular	36
3.4. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	37
3.5. Hiyerarşik Regresyon Analizine İlişkin Bulgular.....	42
3.6. Aracılık Analizlerine İlişkin Bulgular	43
3.7. Karşılaştırma Analizine İlişkin Bulgular	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
KAYNAKÇA.....	62
EKLER.....	71

KISALTMALAR

APA	:	American Psychological Association
DSM	:	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
N	:	Popülasyon
p	:	Anlamlılık Değeri
r	:	Korelasyon Katsayısı
Sd	:	Serbestlik Derecesi
SPSS	:	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
Ss	:	Standart Sapma

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin çarpıklık ve basıklık değerleri.....	35
Tablo 2. Katılımcıların demografik özellikleri	36
Tablo 3. Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin tanımlayıcı değerleri.....	36
Tablo 4. Korelasyon analizine ilişkin bulgular.....	38
Tablo 5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Reddedilme Duyarlılığını Yordaması.....	42
Tablo 6. Cinsiyete göre Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	47
Tablo 7. Medeni duruma göre Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	48
Tablo 8. Gelir düzeyine göre Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.** Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkisinde Duygusal Yoksunluk Şemasının Aracı Rolü.....43
- Şekil 2.** Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkisinde Sosyal İzolasyon/Güvensizlik Şemasının Aracı Rolü44
- Şekil 3.** Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkisinde Kusurluluk Şemasının Aracı Rolü45
- Şekil 4.** Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkisinde İç İç Geçme/Bağımlılık Şemasının Aracı Rolü46

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez sürecinde akademik bilgisi ve tecrübesiyle bana yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Haydeh Faraji'ye şükranlarımı sunuyorum.

Hayatım boyunca beni koşulsuz seven, zor zamanlarımda bana destek olan, geçmişten bugüne dek sevgiyi ve saygıyı öğreten canım anne ve babama; zorlandığım ve strese girdiğim dönemlerde bana olan inançlarıyla motivasyonumu arttıran sevgili kardeşlerim Ceren ve Ceyda'ya; hayatımın her alanında olduğu gibi bu alanda da benim yanımda olan ve destekleyen sevgili eşim Mehmet'e teşekkür ederim.

Son olarak, hayatımda iyi ki var dediğim, bana desteklerini esirgemeyen, tez sürecinde de yapabileceğime olan inancımı tazeleyen sevgili arkadaşlarıma teşekkür ederim.

GİRİŞ

Erken dönem uyum bozucu şemaların, insanların çocukluk veya ergenlik dönemi boyunca oluştuğunu ve yaşamı boyunca gelişmektedir (Young vd., 2003). Erken dönem uyum bozucu şemalar genellikle kişinin farkındalığının dışında çalışmaktadır (Renner vd., 2012). Benlik ve çevre ile ilgili bilgileri çarpıtmaktadır. Zamanla değişime karşı daha dirençli hale gelerek olumsuz düşüncelere ve öznel sıkıntıya yol açabilmektedir (Jovey vd., 2004).

Narsisistik kişilik bozukluğunun altında tutarlı bir düşünce yapısı ve savunma vardır. Kişi kendilik duygusunu düzenlemek için her şeye gücü yeten nesneyi idealleştirebilir ya da değersizleştirebilir. Çocuklukta sürekli olarak başarıya övgü alan biri idealizasyon mekanizmasını kullanabilirken, sürekli eleştirilen biri değersizleştirme mekanizmasını kullanabilir. Bu kişilerde görülen ortak temalar: büyüklenmecilik, yetkinlik ve empati yoksunluğudur (Masterson, 2016).

Reddedilme duyarlılığı, reddedilmeye ilişkin ipuçlarına aşırı duyarlılık ve bunun neticesinde de aşırı tepki gösterme şeklinde tanımlanmıştır (Downey ve Feldman, 1996). Bir başka tanımda ise reddedilme duyarlılığını, reddedilmeyi kaygılı bir şekilde bekleme, aşırı hassasiyet ve tepki gösterme olarak ifade edilmektedir (Romero-Canyas vd., 2010). Reddedilme duyarlılığı, bireylerin sosyal etkileşimlerinde öz yönetim becerilerini, isteklerini, tutumlarını ve bakış açısını etkileyerek hareket etmesini neden olmaktadır (Feldman ve Downey, 1994).

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın problem durumu açıklanmıştır. Ardından araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemleri, sınırlılıklara yer verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde erken dönem uyumsuz şemalar ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde narsisizm ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde reddedilme duyarlılığı ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın modeli, ölçme araçları, veri analizi ile ilgili bilgilerin yer aldığı yöntem bölümü yer almaktadır. Çalışmanın beşinci bölümünde veri analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışmanın altıncı ve son bölümünde tartışma, sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

Araştırmanın Problemi

“Anneden algılanan narsisistik özellikler, reddedilme duyarlılığı ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusudur.

Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Bu araştırmada, yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler, reddedilme duyarlılığı ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın aşağıda yer alan araştırma hipotezleri sınanmıştır.

H₁: Yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erken dönem uyum bozucu şemalar arasında ilişki vardır.

H₂: Yetişkin bireylerde reddedilme duyarlılığı ile erken dönem uyum bozucu şemalar arasında ilişki vardır.

H₃: Yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler ile reddedilme duyarlılığı arasında ilişki vardır.

H₄: Yetişkin bireylerde erken dönem uyum bozucu şemalar sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir.

H₅: Yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir.

H₆: Yetişkin bireylerde reddedilme duyarlılığı sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir.

Araştırmanın Önemi

Bilişsel terapi alanında yapılan çalışmalar, erken dönem deneyimlerin, bireylerin yetişkinlik döneminde geliştirdiği düşünce kalıplarına ve psikolojik işlevlerine etkisini incelemektedir. Bu çalışmalar, erken dönem uyum bozucu şemaların bireylerin psikopatolojik semptomlarını ve kişilik özelliklerini nasıl etkilediğinin anlaşılmasına yardımcı olmuştur (Yakın vd., 2019; Nicol vd., 2020).

Erken dönem uyum bozucu şemalar, bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemindeki yaşantılarının sonucunda oluşan, kalıplaşmış, otomatik düşünce ve inanç yapılarıdır (Young vd., 2003). Bu şemalar, bireylerin kendilerini, diğer insanları ve

dünyayı algılayış biçimlerini etkileyebilir. Bu çalışmanın bir diğer odak noktası ise anneden algılanan narsisistik özelliklerin, erken dönem uyum bozucu şemalar üzerindeki etkisidir. Anne-çocuk ilişkisi, bireylerin benlik gelişimi ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Narsisistik özelliklere sahip bir anne, çocuğunun benlik gelişimini etkileyebilir ve uyum bozucu şemaların oluşumuna katkıda bulunabilir (Scott vd., 2022). Ayrıca, bu çalışma reddedilme duyarlılığının erken dönem uyum bozucu şemalarla ilişkisini de araştırmaktadır.

Bu çalışma, bireylerin sağlıklı bir şekilde kendilerini ifade etmelerini, başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurmalarını ve duygusal refahlarını artırmalarını desteklemeye yardımcı olabilir. Araştırma, anneden algılanan narsisistik özelliklerin yetişkinlerdeki etkilerini anlamaya yardımcı olabilir. Bu, narsisistik özellikleri olan bireylerin kendileriyle ve başkalarıyla ilişkilerindeki zorlukları anlamayı sağlayabilir. Araştırma, anneden algılanan narsisistik özelliklerin ve reddedilme duyarlılığının erken dönem uyum bozucu şemalarla ilişkisini inceleyerek teorik alanda yeni bir bakış açısı sunabilir. Bu çalışma, narsisistik kişilik özellikleri, reddedilme duyarlılığı ve uyum bozucu şemalar arasındaki karmaşık ilişkiyi daha iyi anlamayı sağlayabilir ve mevcut teorik çerçeveleri zenginleştirebilir.

Literatürde erken dönem uyum bozucu şemalar, anneden algılanan narsisistik özellikler ve reddedilme duyarlılığı ilişkisini açıklayan çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

1. Bu araştırmada kullanılan örneklemin evreni temsil edebildiği varsayılmaktadır.
2. Katılımcıların veri toplama araçlarına içtenlikle ve doğru bir şekilde yanıtladığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın evreni İstanbul ilinde ikamet eden 18-45 yaş arası 407 birey ile sınırlandırılmıştır.

2. Bu araştırmada elde edilen veriler, sosyodemografik bilgi formu, Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği”, “Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği” ve “Young Şema Ölçeği Kısa Form-3”nün ölçtüğü verilerle sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın değişkenleri ile ilgili kuramsal çerçeveye yer verilmiştir.

1.1. Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar

1.1.1. Şema kavramı

Bilişsel anlamda şema kavramı, organizmayı etkileyen uyarımları bir süzgeçten geçiren, bu uyarımları değerlendiren ve bilişsel olarak kodlayan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey, şema temelinde yaşadığı olaylar karşısında deneyimlerini yorumlayabilir, anlamlandırılabilir ve kategorize edebilir (Beck, 2009). Young'ın tanımı, Beck'in tanımladığı şemaların bilgi işleme işlevini korur ancak içeriğine ve erken başlangıcına daha fazla vurgu yapar (Riso vd., 2006). Şemalar, anlık durum tarafından uyarılıp uyarılmadığından bağımsız olarak ilerlemektedir. Belirli bir uyaran kümesi kişiyi etkilediğinde, bu uyarılarla ilgili bir şema etkinleştirilir. Kişi, etkinleşen şema doğrultusunda, ham bir şekilde olan uyarıyı biçimlendirir. Şemalar kavramsal çerçeveyi oluşturarak bilişlerin oluşmasını sağlar. Bununla birlikte şemalar sadece bilişleri içermez. Aynı zamanda duyguları, duyumları ve anıları da içermektedir (Beck, 2009).

Bağlanma kuramı, kişinin erken dönemde diğerleri ile kurduğu ilişkinin, yaşamın ilerleyen zamanlarında bireyin ilişkilerini ve davranışlarını şekillendirdiğini öne sürmektedir. Bağlanma, bebeğin bakım veren ile kurduğu ilişkisi neticesinde oluşmaktadır. Bağlanma şekli, erken dönem yaşantılar ve şemaları birbirine bağlayan bir görev üstlenebilir (Mason vd., 2005). Buradan da anlaşıldığı gibi çocuğun erken dönemde önemli ötekilerle kurduğu bağ, bilişsel temsiller veya şemalar oluşturarak yaşam boyu kişiyi etkilemektedir.

Jean Piaget (2005) çocukların bilişsel süreçlerini (kavramsallaştırma, düşünme, mantık yürütme) incelemiş ve şema kavramından bahsetmiştir. Piaget'e (2005) göre insanlar dünyaya geldiklerinde basit şema yapılarına sahiptir. Deneyim ve öğrenmeler var olan şemaları şekillendirir ya da yeni şemalar oluşturur. Şemalar bireyin değerlerini, tutumlarını ve yeteneklerini biçimlendirmektedir. Çocuklukta oluşmaya

başlayan şemalar, yaş ilerledikçe gelişmekte, yenileri oluşarak sayısı artmakta ve kompleks bir yapı oluşmaktadır. Piaget, (2005) bir uyaran karşısında daha önce bununla ilgili bir şemaya sahipsek bu şema aktive olarak devreye girdiğini, davranışlarımızı ve duygularımızı şekillendirdiğini belirtmektedir. Bununla birlikte bireyin, bu uyaranla ilgili daha önceden bir şemaya sahip değilse, bu uyaranı var olan şemalara uydurmaya çalışarak tepkilerini şekillendirdiğini ifade edilmektedir. Bu durumu asimilasyon (özümleme) kavramı ile açıklamıştır. Eğer var olan şemalara özümleme yapılamıyor ise yeni bir şema oluşturulmaktadır. Bu durum da akomodasyon kavramı ile ifade edilmiştir (akt. Santrock, 2014).

1.1.2. Erken dönem uyum bozucu şemaların gelişimi

Erken dönem uyum bozucu şemaların, insanların çocukluk veya ergenlik dönemi boyunca oluştuğunu ve yaşamı boyunca gelişmektedir (Young vd., 2003). Erken dönem uyum bozucu şemalar genellikle kişinin farkındalığının dışında çalışmaktadır (Renner vd., 2012). Benlik ve çevre ile ilgili bilgileri çarpıtmaktadır. Zamanla değişime karşı daha dirençli hale gelerek olumsuz düşüncelere ve öznel sıkıntıya yol açabilmektedir (Jovey vd., 2004).

Young ve diğerleri (2003), kişilerin erken dönem uyum bozucu şema geliştirmesinde üç önemli faktörün rol oynadığını belirtmiştir. Bu faktörler duygusal mizaç, çekirdek duygusal ihtiyaçlar ve erken dönem yaşam deneyimleridir.

1.1.2.1. Çekirdek duygusal ihtiyaçlar

Erken dönem uyum bozucu şemaların edinilmesine yol açan en büyük etkenlerden birisi erken dönemde karşılanmamış, ihmal edilmiş temel duygusal ihtiyaçlardan ileri gelmektedir. Young (2003), bu temel duygusal ihtiyaçları beş alanda tanımlamıştır. Bunlar; diğerlerine güvenli bağlanma, duyguları ve ihtiyaçlarını ifade etme, kendiliğindenlik ve oyun, özerk olabilme, yeterlik ve özdenetim ve uygun sınırlardır. Bu ihtiyaçlar evrensel nitelikte olup, her çocuğun alması gereken temel şeylerdir. Psikolojik açıdan sağlıklı olan bireyler bu duygusal ihtiyaçları düzenli bir şekilde karşılayabilmektedirler (Young vd., 2003).

1.1.2.2. Erken dönem yaşam deneyimleri

Şemaların oluşmasında rol oynayan dört erken dönem yaşam etkeni bulunmaktadır (Thimm, 2010). Bu etkenlerden birincisi çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının giderilmemesidir. Bakım veren, çocuğun ihtiyaçlarını gidermediğinde ya da engellediğinde, çocuk bazı temel ihtiyaçlardan yoksun kalır. İkinci etken travmadır. Çocuk, erken dönemde örselenir, kötü deneyimler yaşar ve güvenlik duygusu zedelenirse buna yönelik şemalar oluşabilmektedir. Üçüncü etken ise çocuğun alması gerekenden fazlasını almasıdır. Bakım verenler çocuğun ihtiyacından fazlasını onlara sunduklarında, erken dönemde buna yönelik uyum bozucu şema gelişmesine temel oluşturmaktadır. Dördüncü etken ise kişinin hayatındaki önemli ötekilerle kurduğu özdeşim veya seçici içselleştirmedir. Çocuk hayatında önem verdiği kişilerin davranışlarını, duygularını, düşüncelerini ve tecrübelerini içselleştirerek buna yönelik şemalar edinmektedir (Bernstein vd., 2019).

1.1.2.3. Duygusal mizaç

Her bir çocuk biricik olarak doğuştan bazı özelliklerle dünyaya gelmektedir. Bu özellikler çoğunlukla değişmez olarak nitelendirilmekle birlikte çevresel olaylardan etkilenebilmektedir. Örneğin öfkeli bir mizaca sahip olan bir çocuk, sevgi dolu bir ailede daha sakin davranışlarda bulunabilirken, sakin yapılı bir çocuk ise öfke dolu bir ailede bu özellikleri içselleştirerek öfkeli davranışlarda bulunabilir (Young vd., 2003). Mizaç ve çevre etkileşim içerisinde olarak şemaların oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle bakım veren kişinin çocuğun mizacına yönelik davranışları önemlidir (Thimm, 2010).

1.1.3. Şema alanları

Erken dönem uyum bozucu şemalar, çocuklukta giderilmeyen temel gereksinimler neticesinde oluşmaktadırlar. Şemalar dirençli yapılar olmaları sebebiyle yetişkinlikte de devam ederek varlıklarını sürdürmektedirler (Farrel vd., 2015). Young (2003), şemaların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla 5 şema alanı ve bu şema alanlarının altında toplam 18 şema tanımlamıştır. Giderilmeyen temel gereksinimler sonucunda oluşan bu şema alanları ve 18 şema aşağıda kısaca ifade edilmiştir.

1.1.3.1. Kopukluk, ayrılma ve reddedilme alanı

Bu alandaki şemalara sahip olan kişi, güvenli bağlanma, başkalarıyla empati kurabilme, duygularını ifade etme, güvende hissetme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Genellikle erken dönemde travmatik yaşantılar ve ihmal söz konusu olmaktadır. Kişilerin erişkin olduklarında diğerlerine güvenmeme, yakın ilişkilerden kaçınma ve sağlıklı olmayan ilişkiler kurma davranışları gösterme eğilimleri bulunmaktadır (Bernstein vd., 2019).

Terk Edilme/İstikrarsızlık: Bu şemanın, bakım verenlerin sık değiştiği, istikrarsız tutum sergilediği, öfke krizlerinin olduğu ve terk edilme durumlarının yaşandığı çevrelerde görülmesi muhtemeldir. Bireyin hayatındaki önemli ötekilerden, temas, güven, destek ve korunma gibi duygusal ihtiyaçları karşılayamayacağı inancını içerir. Bu kişilerin, hayatlarındaki önemli kişilerin kendilerini herhangi bir sebepten terk edeceğine ya da öleceğine ilişkin inançları bulunmaktadır (Farrel vd., 2015).

Kötüye Kullanılma/Güvensizlik: Bu şemaya sahip olan bireylerin, diğer kişiler tarafından kendilerine zarar verileceğine, kendilerinden yararlanılacağına, alay edileceğine yönelik inançları bulunmaktadır (Bernstein vd., 2019). Bu kişiler, dünyanın tehlikeli bir yer olduğuna inanırken, kendilerini kötü muamele karşısında çaresiz hisseder ve yetersiz olarak algırlar (Jovey vd., 2004).

Duygusal Yoksunluk: Bu şemaya sahip olan bireyler, duygusal olarak almaları gereken ilgi ve beklentiyi diğerlerinden alamayacakları inancına sahiptirler. İlgi yoksunluğu (sevgi, anlayış ve sıcaklık) empati yoksunluğu (duyguları paylaşma, kabul) ve korunma yoksunluğu (diğer kişilerden alınması gereken güç) olmak üzere üç biçimi bulunmaktadır (Young ve Klosko, 2011).

Utanç/Kusurluluk: Bu şemaya sahip olan bireyler, işe yaramadığı, kabul görmediği ve yetersiz olduğu duygusuna sahiptirler. Diğerlerinden gelecek olan eleştiri ve yorumlara karşı oldukça hassastırlar. Birey, kendini yeterli hissetmemekle birlikte gerçek benliğini başkalarının tanımasından da utanç duyar. Çünkü gerçek benliği tanınırsa kabul görmeyeceği ve sevilmeyeceği inancına sahiptir (Young vd., 2003).

Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma: Bu şemaya sahip olan birey, ailesi dışında bulunduğu ortama ve çevreye kendini ait hissetmemektedir. Farklı olduğunu, diğerleri

tarafından istenmediğini düşünmektedir. Kendisini bir grubun parçası olarak görememekte ve izole hissetmektedir (Roediger, 2020).

1.1.3.2. Zedelenmiş özerklik ve performans alanı

Bu şema alanına sahip bireyin, özerk olabilme, bağımsızlaşma ve kendi başına faaliyet gösterebilme ile ilgili durumlardaki kendisini algılama biçimi, çevresinin istekleriyle uyuşmamaktadır. Bireyler, çocukluklarında bakım verenleri tarafından bağımsız olma konusunda desteklenmemiştir. Özerkliklerine aşırı müdahale edilmiş ya da hiçbir şekilde müdahale edilmemiştir. Bu bireylerin öz yeterlikleri zarar görmüştür. Dolayısıyla bütüncül bir kimlik oluşturmada ve gündelik yaşamlarını özerk bir şekilde sürdürmede zorluk yaşayabilmektedirler (Young vd., 2003).

Bağımlılık/Yetersizlik: Bu şemaya sahip olan kişi, sorumluluklarını diğer kişilerin yardımı olmaksızın karşılayamayacağına inanır. Birey günlük hayatta karşılaştığı durumlara ilgili ihtiyaçlarını yerine getiremeyeceği düşüncesine sahiptir. Tek başına karar almada güçlük, başkalarının desteği olmadan bir işe girişme gibi etkinliklerden uzak dururlar. Erken dönemde çocuğun adına karar alan, temel sorumlulukları bile onun yerine yapan ve yönlendirici bakım verenlerin olduğu ortamda büyüyen çocukların bu şema alanına sahip olabileceği belirtilmektedir (Rodiger, 2015).

Hastalık ve Zarar Görme Karşısında Dayanıksızlık: Bu şemada, aniden ve beklenmedik bir zamanda çıkabilecek bir felaketin üstesinden gelinemeyeceğine yönelik bir korku durumu bulunmaktadır. Birey bu şema alanında, duygusal (kontrolü kaybetmek), tıbbi (kalp krizi geçirme, AIDS'e yakalanma) ve çevresel (deprem, yangın, suç, kaza) felaket türleri ile karşılaşmaktan korkmaktadır (Young vd., 2003).

İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik: Bu şemaya sahip olan bireyler, özerkleşme ve bağımsızlaşma konusunda gelişim gösterememe riskine rağmen diğer kişilere aşırı derece bağımlılık gösterir. Birbirine bağımlı olan bireyler (en az bir tanesi) bir diğeri olmadan faaliyet gösteremeyeceğini ve duygusal anlamda mutlu olamayacağını düşünmektedir (Bernstein vd., 2019).

Başarısızlık: Bu şema alanında birey, yaşıtlarına göre kendisini başarısız, yetersiz olarak görmektedir. Başarı gerektiren ortam ve durumlarda (okul, sportif

faaliyetler vb.) ne olursa olsun başaramayacağına yönelik bir inanca sahiptir (Young vd., 2003).

1.1.3.3. Zedelenmiş sınırlar

Bu şema alanına sahip olan bireyler, diğer kişilerin haklarına saygı gösterme, verdiği sözleri tutma, başkaları ile iş birliği içerisinde çalışmada güçlük çekmektedirler. Kişi uzun vadeli amaçlarını yerine getirme, diğerlerine karşı olan görev ve sorumluluklarını tamamlamada zorlanmaktadır. Çoğunlukla erken dönem yaşantısında çocuk, denetimsiz ve disiplinsiz bir çevreye sahiptirler. Bu şemalar, bakım verenlerin rehberlik etmediği, gerekli sınırları koymadığı, geleceğe yönelik amaç ve hedef belirlemede rol model olmadığı aile ortamlarında gelişmektedir (Young vd., 2003).

Haklılık/Üstünlük: Bu şemaya sahip olan bireyler, ötekilerden kendisini üstün görmektedirler. Sosyal çevre içerisinde yürütülen karşılıklı ilişkilerde ayrıcalık beklemektedirler. Birey, isteklerini yapma konusunda diğerlerinin haklarını önemsemeksizin ne istiyorsa yapabileceğine inanmaktadır. Diğer kişiler ile empati kurmamakla birlikte onların duygularını ve isteklerini de önemsemeden kendi hazları doğrultusunda hareket etmektedirler (Young ve Klosko, 2011).

Yetersiz Özdenetim/Öz disiplin: Bu şemaya sahip olan birey, kendi gayesi doğrultusunda yapması gereken sorumlulukları tamamlamada yeterli öz disiplin uygulayamamaktadır. Duygularını ve davranışlarını ifade ederken güçlük çekmektedir. Yüzleşmekten, bir şeye maruz kalmaktan ve keyif kaçırıcı ortamlardan kaçınma davranışı göstermektedir (Roediger, 2015).

1.1.3.4. Başkasına yönelimlik

Bu şema alanında birey, kendi istek ve ihtiyaçlarını önemsemeksizin kabul görme ve sevgi için diğerlerinin ihtiyaçlarını tamamlamaya aşırı özen göstermektedir. Kişi diğerlerinin duygu ve davranışlarına odaklanmaktadır. Erken dönemde kendine yönelik farkındalık kazanmadığı için yetişkin dönemde dışsal faktörler tarafından yönlendirilmektedir. Koşullu kabul gösteren bir ailede büyüyen çocuk, kendi isteklerine kör bir şekilde yetişerek onay ve sevilme ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır (Young vd., 2017).

Boyun Eğicilik: Bu şemaya sahip olan bireyler, sorumluluk alması ya da yapması gereken durumlarda inisiyatifini başkalarına bırakmaktadırlar. Kişi diğerleri tarafından yalnız bırakılmaktan, karşılık görmekten ya da öfkeden kaçınmaktadır. Boyun eğiciliğin iki şekli vardır. Bunlardan birincisi ihtiyaçların bastırılmasıdır. Birey, istek ve seçimlerini bastırmaktadır. İkincisi ise duyguların bastırılmasıdır. Kişi duygularını ifade etmekten kaçınır. Özellikle saldırganlığını bastırmaktadır. Boyun eğicilik şemasına sahip olan bireylerde, düşüncelerinin ve duygularının diğerleri tarafından önemsiz ve değersiz olduğu inancı hakimdir (Miller, 2015).

Kendini Feda: Bu şemaya sahip olan bireyler, diğer kişilerle olan birlikteliğini sürdürmek, sevgi ve onay kazanmak için başkalarının isteklerini yerine getirme konusunda aşırı çaba göstermektedirler. Kişi, diğer bireylerin ihtiyaçlarına karşı hassasiyet göstermektedir. Kendi mutluluğunu önemsemeksizin bu şekilde davranmaktadır. Erken dönemde çocuğun, ebeveynlerinin yaşadığı problemlere aşırı duyarlı olduğu ve onları çözmek için çaba sarf ettiği durumlarda bu şema alanına rastlanmaktadır (Bernstein vd., 2019).

Kabul/Onay Arayıcılık: Bu şemaya sahip olan birey, değerli hissedebilmek adına diğer kişilerin onay ve kabulünü aşırı önemsemektedir. Benlik saygısını, diğer kişilerden aldığı geribildirimlere göre şekillendirmektedir. Birey, kabul ve onaylanmak için mevki, fiziksel görünüş, finansal durumlar veya başarılı olabilmek üzerine odaklanmaktadır. Erken dönem yaşantısında çocuğun ebeveynlerinin, koşullu kabul ve sevgi göstermesi bu şemanın gelişmesine neden olmaktadır (Roediger, 2015).

1.1.3.5. Aşırı Uyarılma ve bastırılmışlık

Bu şema alanında birey, isteklerini, davranışlarını ve duygularını aşırı bastırmaktadır. Erken dönemde oyun ve spontane olma gibi temel ihtiyaçlardan mahrum bırakılmıştır. Katı disiplin bir altında, kurallara aşırı bağlı ve baskılanmış bir çevrede çocukluğunu geçirmiştir. Kişi duygularını ifade etmekten kaçınmaktadır. Hiçbir şeyi eksik yapmamaya özen göstermekte ve kusursuz olmaya çalışmaktadır. Kişiler günlük yaşantılarında olumsuz durumlara karşı hassas olmakta ve eğer tedbirli olarak davranışta bulunmazsa hayatlarının kötüye gideceğine yönelik bir inanca sahiptir (Young vd., 2003).

Karamsarlık/Olumsuzluk: Bu şemaya sahip olan birey, yaşantısında gerçekleşen olumlu durumlardan ziyade olumsuzluklara odaklanma eğilimindedir. Ne olursa olsun hayatındaki güzelliklerin son bulacağını ve kötü şeylerin başına geleceğine yönelik bir inancına sahiptir. Birey, rezil olma, maddi kayıplara veya sıkıntı verici bir duruma düşmeye karşı endişe duymaktadır. Erken dönem yaşantısında çocuğun ebeveynlerinin olumsuzluklara odaklandığı ve endişeli yaklaştığı durumlarda bu şemaya rastlanmaktadır (Burns, 2018).

Duyguları Baskılama: Bu şemaya sahip olan birey, olağan duygusal ifadelerinin, spontane hareketlerinin veya kurduğu iletişimin diğer kişiler tarafından kabul görmeyeceğine yönelik bir inanca sahiptir. Bu nedenle duygularını baskılamaktadır. Agresyonun baskılanması, sevinç ve mutluluğun baskılanması, kırgınlığını diğer kişilere ifade etmede güçlük yaşama ve rasyonalist olma yaygındır (Young vd., 2003).

Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik: Bu şemaya sahip olan birey, diğer kişilerin yorumları ve eleştirilerinden kaçınmak için sergilediği performansın en iyisi olmasına yönelik bir inanca sahiptir. Diğer insanlara ve kendine yönelik hata toleransı düşüktür ve eleştirel bir tutum sergilemektedir. Bu şema, mükemmeliyetçilik, aşırı dikkat, performansını beğenmeme, gerçekçi olmayan kurallar ve daha fazla başarıya ulaşmak için aşırı meşguliyet şeklinde kendini göstermektedir (Burns, 2018).

Cezalandırıcılık: Bu şemaya sahip olan birey, kendisinin ve diğer kişilerin sergilemiş olduğu davranış ve eylemlerinden ötürü cezalandırılması gerektiğine dair bir inanca sahiptir. Kişi kendisi ve diğerlerine yönelik empati sergilemede ve affetmede güçlük çekmektedir. Hatalara karşı tolerans göstermez ve bu tarz davranışlara karşı öfkelenirler. Erken dönem yaşantısında çocuğun hatalarını tolere etmeyen ve sürekli cezalandıran ebeveyn tutumlarında bu şemaya rastlanmaktadır (Bricker ve Young, 2012).

1.1.4. Koşullu şemalara karşı koşulsuz şemalar

Bireyler yaşadıkları olaylarda inandıkları şeylere karşı deliller olmasına rağmen kendi inançları doğrultusunda hareket etmeye devam etmektedirler. Bu durum erken dönemde oluşan şemaların katı ve değişime dirençli olduğunu ifade etmektedir (Bernstein vd., 2019).

Koşulsuz şemalar bireyi yaptığı eylemlerin neticesini değiştiremeyeceğine yönelik bir ümitsizliğe iter. Koşullu şemalarda ise bireyler, olumsuzlukların önüne geçebilmek için kendini feda etme, boyun eğme, duyguları ifade etmeme ve bastırma gibi yöntemleri kullanabilir. Bu şekilde olumsuz durumların önüne kısa vadeli olarak geçebilir. Koşullu şemalar bireye ümit verir. Bu nedenle koşullu şemalar, koşulsuz şemalardan bir kurtuluş biçimi olarak nitelendirilebilir (Young vd., 2003). Örnek olarak birey; “eğer hata yapmazsam diğerleri tarafından sevilirim” inancına sahiptir.

1.1.5. Şemalar ve başa çıkma stratejileri

Baş etme yöntemleri erken dönemde çocuğun yaşadığı olaylar karşısında dayanıklı kalabilmek için geliştirdiği stratejilerdir. Bununla birlikte yetişkin dönemde artık bu stratejilere gerek duymamasına rağmen başa çıkma stratejileri varlığını sürdürmektedir. Çünkü şemalar sürekli ve devamlıdır. Baş etme biçimleri, şemalardan farklılık göstermektedir. Bireyler aynı şemalara sahip olsalar dahi bu şema ile farklı biçimlerde baş edebilirler. Örneğin bağımlılık şemasına sahip olan bireylerden biri her kararında başkasından fikir alırken bir diğeri ise yardım talep etmemek için yeni deneyimlerden kaçınır (Young vd., 2003). Bireylerin şemaları ve şemalarını aktive eden durumları ile baş edebilmek için 3 yöntem geliştirdikleri belirtilmektedir (Bernstein vd., 2019).

Şema Teslimi: Şema teslimi, şemaların olumsuz duygulanım ve düşünceler oluşturmasına rağmen bireyin şemalarını kabul ederek şemanın yönlendirdiği şekilde hareket etmesidir. Kişi, şemadan kaçınmak ya da onu değiştirmeye çalışmak yerine olduğu gibi kabul eder. Birey bir olay yaşadığında, kaçınma ve aşırı telafi başa çıkma biçimlerinin aksine olumsuz duyguları ve düşünceleri doğrudan hisseder (Young ve Klosko, 2011). Bireyler şemalarını doğru kabul ederek, onları onaylayan biçimde davranırlar. Daha farklı yol bilmedikleri için pasif bir biçimde kalarak şemaları doğrultusunda hareket ederler (Bricker ve Young, 2012).

Şema Kaçınması: Şema kaçınması, bireyin bir şemayı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yoğun duygulanımı aktive etmekten kaçınmaya çalıştığı bilişsel, davranışsal veya duygusal stratejileri ifade eder (Jacop ve Arntz, 2013). Kaçınma tepkileri değişime dirençlidir. Edimsel koşullanmanın bir türü olan olumsuz pekiştirme ile kaçınma tepkileri güçlenmektedir (Bernstein vd., 2019). Bireyler,

özellikle hoş olmayan durumlardan kurtulmak için kaçınma stratejilerini kullandığında, olumsuz duyguları üzerinde nasıl kontrol sağlayacaklarını öğrenmek için daha az imkana sahip olurlar. Kaçınma tepkileri geçici olarak bir rahatlama hissi oluştursalar da uzun vade de kişilere zarar verici etkiye sahiptir (Ke ve Barlas, 2018).

Şema Aşırı Telafisi: Birey, şemanın tetiklenmemesi için şemanın isteğinin tam tersi şeklinde davranır. Görünürde bu başa çıkma biçimi bireyin sağlıklı bir şekilde davrandığına yönelik izlenim verse de daha fazla sorun oluşturarak şemaların devam etmesine neden olur (Bricker ve Young, 2012). Birey yetişkinlik döneminde, erken dönemde kazandığı şemaların çocukluk formundan bağımsız olarak farklı şekilde davranmaya çalışır. Şemasını aktive eden durumlarda karşı atakta bulunarak şemaya karşı gelebilir. Bununla birlikte aşırı biçimde şemayı telafi etmeye çalışarak şemalarının devam etmesine neden olur (Young vd., 2003). Örneğin, kusurluluk şemasına sahip olan birey, çevresindekilere eleştirel bir tutumda bulunarak bunu telafi edebilir. Bunun sonucunda çevresindekiler de ona yönelik olumsuz geribildirimde bulunabilir ve birey kusurlu olduğuna dair inancını pekiştirir (Bricker ve Young, 2012).

1.1.6. Şema modları

Şema modları, Şema teorisine sonradan eklenen bir kavramdır. Açıklanması ve tanımlanması zor olan şema modları hem sağlıklı hem de patolojik içerikli olabilmektedir (Lobbestael vd., 2007). Şema modu, birey için o anki durumla ilgili aktive olan şemalar ve bunlarla bağlantılı bilişler ve duygulardan oluşan bir küme olarak ifade edilebilir. Şema modları, duruma bağlıdır ve bu nedenle dinamik bir yapıdadır (Voderholzer vd., 2013). Erken dönem uyum bozucu şemaları aktive eden bir durum yaşandığında uyumlu ya da uyumsuz olarak bu şema modları ortaya çıkmaktadır (Ertürk ve Kaynar, 2017). Uyum bozucu şema modları içerisinde; o anda aktif olan şemaları, uyumsuz başa çıkma biçimlerini ve duyguları barındırmaktadır. Sağlıklı bireyler, birden fazla şema modunu deneyimleyebilmekte ve bütünleştirebilmektedirler. Bir moddan diğer bir moda sağlıklı bir şekilde geçiş yapabilmektedirler (Bamber, 2004).

Şema modları dört genel başlık altında on şema modunu içermektedir. Bunlar: “çocuk modları, işlevsiz ebeveyn modları, uyum bozucu başa çıkma modları ve sağlıklı yetişkin modu”dur (Young vd., 2003).

Çocuk modları doğuştan gelmektedir ve evrensel niteliğe sahiptir. Dört adet çocuk modu bulunmaktadır. Bunlar: incinebilir çocuk, öfkeli çocuk, dürtüsel çocuk ve mutlu çocuktur (Young vd., 2003). Uyumsuz çocuk modları, bireylerin ihtiyaçları karşılanmadığında ortaya çıkmaktadır ve olumsuz duygular içermektedir (Jacobs vd., 2020).

İncinebilir çocuk, izolasyon temasını bünyesinde barındırır. Bu modda birey, kırılgan ve hassas yapıya sahiptir ve çocuksu görünebilmektedir. Erken dönemde bakım verenler tarafından çocuğun ihtiyaçları karşılanmayabilmektedir. Bu nedenle kişi, çaresiz ve tamamen yalnız hissederek temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir ebeveyn figürü bulmaya çalışmaktadır (Kellogg ve Young, 2006).

Öfkeli çocuk modu, bireyin ihtiyaçlarının giderilmemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Genellikle incinmiş çocuk modu ile bir arada görülmektedir. Bu mod, çocuğun kötü muamele görmesi ve karşılanmamış duygusal ihtiyaçlara yönelik olan öfkesini ifade etmektedir. Bu mod, yoksunluk, kötü muamele veya terk edilme durumlarının olduğu durumlarda etkinleşebilmektedir (Bamber, 2004).

Dürtüsel çocuk modunda birey, eylemlerinin sonucu düşünmeden, duyguları ve hazları doğrultusunda hareket etmektedir. O an ki arzuları doğrultusunda isteklerini gerçekleştirme dürtüsü ağır basmaktadır. Bu mod bireyin, istek ve ihtiyaçlarının önemsenmediğinde etkinleşmektedir. Erken dönemde karşılanmamış ihtiyaçlarından dolayı yaşamın ileriki yıllarında, duygularını disiplinsiz ve inatçı tavırlar şeklinde ifade edebilmektedir. Dürtüsel çocuk modu, sınırları çizilmemiş veya tutarsız sınırlar içerisinde yetişen aile ortamlarında yetişen bireylerde görülebilmektedir (Bernstein vd., 2019).

Mutlu çocuk modunda, bireyin çekirdek duygusal ihtiyaçları sağlıklı bir şekilde karşılanmıştır (Young vd., 2003). Birey kendisini neşeli, canlı ve mutlu hissetmektedir. Eğlenceli aktiviteler ve çeşitli faaliyetler içerisinde bulunmaktan keyif alır. Diğer kişilere yakınlık ve bağlılık hissetmektedir ve yalnız olmadığının farkındadır. Mutlu çocuk modunda kişi spontane ve eğlencelidir. Mutlu çocuk modu,

şema tetiklenmesinden etkilenmemekte ve uyumu sağlamaktadır (Aydın ve Balcıoğlu, 2021). Mutlu çocuk modu güçlü olan bireylerin, psikolojik sağlamlıkları da güçlü olabilmektedir. Yaşanılan sorunlara karşı koruyucu işlev görebilmektedir (Jacob vd., 2014).

İşlevsiz ebeveyn modlarında hastalar, yüksek standartları karşılamak için yoğun çaba sarf ederler ve kendilerine çok fazla baskı uygularlar. Bir olay ya da durumda kendilerine karşı aşırı eleştirel, tahammülsüz ve öfkeli davranışlar sergileyebilmektedirler (Lobbestael vd., 2008). İşlevsiz ebeveyn modları; cezalandırıcı ebeveyn modu ve talepkar ebeveyn modu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cezalandırıcı ebeveyn modunda bireyler, kendisini sevgiye layık görmemekte ve değersiz hissetmektedir. Bu moda sahip bireylerin çoğunlukla erken dönemde yaşantısında, kendisini değersizleştiren ve kabul etmeyen bir aile ortamında yetişmiş olduğu görülmektedir (Bernstein vd., 2019).

Talepkar ebeveyn modunda birey, gerçekleştirmesi neredeyse imkânsız olan talepleri karşılamaya çalışmak için yoğun çaba sarf eder. Başarılı olabilmek için kendini baskı altında almakta ve zorlamaktadır (Young vd., 2003). Bununla birlikte bu modda kişi başkalarının talep ve isteklerine aşırı ilgi gösterebilmekte ve kendi isteklerini göz ardı edebilmektedir. Diğer kişiler için bir şeyler yapma gereksinimi hissederler ve onları memnun etmek için kişisel sınırlarından ve isteklerinden vazgeçebilmektedirler (Kellogg ve Young, 2006;).

Uyumsuz başa çıkma modları üç çeşit olarak tanımlanmaktadır. Bunlar: kopuk korungan, söz dinleyen teslimci ve aşırı telafici moddur. Bu modlar başa çıkma biçimleri ile benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte uyumsuz başa çıkma modları, erken dönem uyum bozucu şemaların etkinleşmesi sonucu oluşan duyguları, bilişleri ve davranışlar tepkileri içermektedir (Ertürk ve Kaynar, 2017).

Kopuk korungan modunda birey, aşırı mantıkçı davranarak duygularını ve problemlerini kabul etmemektedir. Duygusal olarak bakıldığında soğuk, mesafeli ve hissizleşmiş izlenimi vermektedir. Şemaların oluşturduğu acıdan kurtulmak için insanlardan uzak durma, madde kullanımı ya da duygusal olarak kaçınma tepkileri gösterebilmektedir (Jacob vd., 2014).

Söz dinleyen teslimci mod, bireyin kendi istek ve ihtiyaçlarından ziyade diğerlerinin taleplerini karşılamaya yönelik uğraşını içermektedir. Birey, başkalarının beklentilerine yönelik kabul edici bir tutum sergilemektedir. Diğer bireylerin olumsuz eleştiri ve davranışlarına maruz kalmamak adına kaçınma tepkileri göstererek, başkalarının isteklerini yerine getirir. Pasif ve bağımlı davranışlar sergilemektedir (Young vd., 2003).

Aşırı telafici modda birey, şemaların oluşturduğu duyguların tam tersini hissetmekte ve şemalar doğrultusundaki inançlarının tam tersi şeklinde davranışlar sergilemektedir (Jacob vd., 2014). Şemaların acı verici duygularından kurtulmak için şemaların zıddını yaparak bu duygulardan kaçınmaya çalışır. Örneğin, değersizlik duygularına sahip olan birey bu duygulardan kaçınmak için çevresindekilere karşı üstünlük kurmaya çalışabilir, küçümseyici tavırlarda bulunabilir. Aşırı telafici mod, acı verici duyguları kısmen uzaklaştırır da şemaları iyileştirmemektedir (Bernstein vd., 2019).

Sağlıklı yetişkin mod, bireyin güçlü yanlarını gösteren, diğer modları iyileştirerek uyumlu hale getiren kısımdır. Bu mod, yetişkin bir bireyin gerçekleştirmesi gereken eylemleri ve düşünce biçimini kapsar. Sağlıklı ilişkiler kurarak ve yeterli özdenetim ile bireyin uyumlu bir işlev göstermesini sağlamaktadır (Voderholzer vd., 2013). Sağlıklı yetişkin mod, çekirdek duygusal ihtiyaçların giderilmesinde rol alır. Bu mod, iyi bir ebeveyn olarak üç temel gereksinimi yerine getirmektedir.

1. İncinmiş çocuğun ilgi ve sevilme ihtiyacını karşılayarak korur ve kabul eder.
2. Öz yönetimi sağlamak için öfkeli ve dürtüsel çocuk modlarına sınır koyar.
3. Uyumsuz başa çıkma ve işlevsiz ebeveyn modlarına karşı gelir ve onları iyileştirmeye çalışır (Kellogg ve Young, 2006).

1.2. Narsisizm

Narsisizm kavramı bilimsel alanda ilk olarak Havelock Ellis tarafından tanımlanmıştır. Ellis (1927) narsisizmi, “aşırı derecede kendine hayranlık besleyerek cinsel arzuların, duyguların kaybolması” şeklinde ifade etmiştir (akt. Rosenthal ve Pittinsky, 2006). Ellis’in tanımından sonra bu kavramı ele alan bir diğer kişi ise Alman

Psikiyatrist Nacke olmuştur. Nacke (1899) narsisizmi, cinsel sapkınlığa atıfta bulunarak kişinin kendi vücuduna cinsel bir obje olarak davranması şeklinde ifade etmiştir (akt. Twenge ve Campbell, 2010).

Freud (1914/2018), narsisizmin otoerotizm ile ilişkili olduğunu reddederek, benlik duygusunun gelişimiyle ilgili olduğunu söylemiştir. Freud narsisizmi “dış dünyadan çekilen libidonun benliğe yönelerek bir tutum ortaya çıkarması” şeklinde tanımlamıştır. Freud, benlik sevgisi olarak adlandırdığı narsisizmi, birincil ve ikincil narsisizm olarak iki şekilde ele almıştır. Freud’a (1914/2018) göre birincil narsisizm, gelişimsel olarak normal olan, bebeğin kendisinden aldığı hazzı ifade etmektedir. Bebek dış dünyadaki tüm nesnelere kendisinin bir parçası olarak görmektedir ve libidinal enerjisini kendine yönlendirmiştir. Gelişimsel olarak küçük çocukların kendilerini sevmeleri sağlıklı bir durumdur. Sağlıklı benlik saygısının gelişimi için bir dereceye kadar narsisizm gereklidir (Grenyer, 2013). Sağlıklı bir gelişim sürecinde, bu enerji zamanla dış dünyadaki nesnelere yönelir. Sağlıklı gelişim sürecini sekteye uğratan, engelleyen durumlar yaşandığında bebek, bu enerjiyi dış nesnelere yönlendirememekte ve libidinal enerjiyi içe yansıtmaktadır. Bu durumda ikincil narsisizm süreci ortaya çıkmaktadır. İkincil narsisizmde kişi, bu enerjiyi dışarıya aktaramadığı için kendini sevmektedir. Bundan dolayı diğerlerini sevme ya da ilişki içerisinde bulunma konusunda zorlanabilmektedir (Freud, 1914/2018).

Kohut (2020), narsisist bireylerin tutarlı kimlik duygusuyla bağlantılı olan olumlu benlik imajının istikrarını ve tutarlılığını devam ettirmek için gereken içsel yapıları geliştirmedeki yetersizliğini ifade etmiştir. Bu bireylerin gelişim için gerekli olan bağlanma ilişkisini kuramadığını bundan dolayı da diğer nesnelere ilişki kuramayıp, değerlendirme yapamadıklarını belirtmiştir.

Kernberg (2012), narsisist bireylerin kendisinin sahip olmadığı şeylerin diğer kişilerde olmasına yönelik haset duyduğunu ve belirtmektedir. Narsisistik bireyler, narsisistik özelliklerini destekleyen kişileri idealize etme, narsisistik özelliklerini desteklemeyen kişileri ise önemsemeyerek, küçümseyici davranışlar.

Narsisistik özelliklere sahip olan kişilerin sosyal ortamlarda uyumlu ve iyi işlev gösteren bireyler olduğu gözlenebilir. Bununla birlikte bu bireylerin uyumlu yapılarının altında büyüklenmeci tavırları vardır ve diğer bireyleri önemsememektedirler. Bu bireylerde, diğerlerini kendi çıkarları doğrultusunda

kullanmaya neden olan yetersizlik, kıskançlık, öfke ve istenilmeme duygularıyla ilişkili tekrar eden bir benlik yapısı vardır (Masterson, 2011). Bu kişilerin duyguları yüzeyseldir (Kernberg, 2012).

Narsisistik kişilik bozukluğunun altında tutarlı bir düşünce yapısı ve savunma vardır. Kişi kendilik duygusunu düzenlemek için her şeye gücü yeten nesneyi idealleştirebilir ya da değersizleştirebilir. Çocuklukta sürekli olarak başarıya övgü alan biri idealizasyon mekanizmasını kullanabilirken, sürekli eleştirilen biri değersizleştirme mekanizmasını kullanabilir. Bu kişilerde görülen ortak temalar: büyüklenmecilik, yetkinlik ve empati yoksunluğudur (Masterson, 2016).

Narsisistik kişilik bozukluğu olan bireylerde şu özellikler görülmektedir:

- Büyüklenmecilik veya benzersiz olma duygusu
- Eleştiriye karşı soğuk duygusal tepkiler veya öfke, aşağılık, utanç, boşluk hissi
- Kişilerarası ilişkilerde; özel ayrıcalık beklentisi, aşırı idealleştirme ya da değersizleştirme arasındaki ilişki örüntüleri, empati yoksunluğu ve kişiler arası sömürü durumlarından en az ikisi görülmektedir.

Narsisizm, kişinin kendisini beğenerek, diğerlerine karşı kendini yetkin ve üstün görme özelliklerini barındırır. Narsisist bireyler büyüklenmeci bir inanç sistemine sahiptirler. Güç ve diğer kişilerin beğenisini ile motive olurlar (Rosenthal ve Pittinsky, 2006).

Narsisist bireyler, dışarıdan gelen geribildirimleri kendini değiştirme talebi olarak görmektedirler. Bu geribildirimlere karşı tahammülsüzdürler. Diğer kişilerden farklı olarak özel ayrıcalıklar bekleme ve sosyal kurallardan muaf tutulma beklentisine sahiptirler (Levy vd., 2011).

Morf ve Rhodewalt (2001), narsisizmin içsel olarak işlev gösteren bilişsel, duygusal ve davranışsal öz düzenleyici sistemler içeren dinamik bir kişilik süreci olarak belirtmişlerdir. Narsisist bireylerin bu öz düzenleyici sistemleri, arzu ettikleri olumlu ve büyüklenmeci benlik imajını oluşturmak için kullandığı stratejiler olarak ifade edilmektedir. Kişilerarası etkileşimlerinde narsisist bireyler, büyüklenmeci ve kişisel mükemmelliklerini sergileyerek iletişim kurarlar. Bu etkileşim içerisinde arzu ettikleri benlik imajını sosyal çevrelerine sunarlar (Collins, 2006). Kısaca özetlemek

gerekirse narsisizm, bireyin kendine yönelik pozitif bakışının devam ettiği ve sosyal çevre etkileşimini kullanarak dinamik bir özdenetim sistemi oluşturması olarak ifade edilebilir (Campbell vd., 2005).

Campbell ve arkadaşları (2005), narsisist bireylerin, hayatlarındaki gerçeklikleri çarpıtarak büyüklenmeci bir şekilde öz değerlendirme yaptıklarını, büyüklenmeci benliklerini devam ettirebilmek için kendini yüceltme, başkalarını küçümseme, ilgi ve hayranlık arayışı gibi stratejiler kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca kendileriyle övünmeyi sevdiklerini ve buldukları ortamlarda dikkat çekici kişilikler benimseyerek davrandıklarını belirtmişlerdir.

1.2.1. Narsisizm tanı kriterleri

DSM-5'te narsisistik kişilik bozukluğu, erken yetişkinlik döneminde başlayan ve farklı şartlarda ortaya çıkan, büyüklenmeci, kendini beğenme ve empati yoksunluğu ile seyreden bir örüntü olarak tanımlanmıştır. Tanı kriterleri aşağıdaki gibi maddelenmiştir (APA, 2013):

1. Birey başarılarını ve kabiliyetlerini orantısız biçimde abartarak büyüklenir.
2. Limitsiz bir güç, zeka, güzellik ve başarı arzusunun hayaliyle meşgul olur.
3. Benzersiz ve bulunamaz biri olduğuna, anlaşılması için yine benzersiz ve üstün kişilerle iletişim içerisinde olması gerektiğine inanır.
4. Diğerleri tarafından hayranlık ve beğeni ister.
5. Hak ettiğine dair bir duyguya sahiptir (ayrıcalıklı olduğu, istediği yapılacağına dair inanca sahiptir).
6. Kendi istekleri doğrultusunda diğer insanları kullanır.
7. Empati yoksunluğu (diğer bireylerin duygu ve düşüncelerini anlayamaz).
8. Diğerlerinin kendisine haset ettiğini düşünür ve çoğunlukla kendisi de başkalarına yönelik kıskançlık duygusu içindedir.
9. Diğer kişilere karşı kibirli, saygısız ve büyüklenmeci davranışlarda bulunur.

Bireyin narsisistik kişilik bozukluğu tanısı alması için yukarıdaki ifade edilen belirtilerden beş tanesine sahip olması gereklidir.

1.2.2. Narsisizmle ilişkili erken dönem yaşam deneyimleri

Narsisizme neden olan durumlara ilişkin görüşlerden biri çocuğun erken dönemde ihmal edilmiş olmasıdır. Erken dönemde çocuğun sevilmesi ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasının şartlara bağlı olduğu bir çevrede büyümesi narsisizm gelişmesine zemin hazırlayabilmektedir. Bakım verenler, çocuğun yaptığı eylemlerde mükemmeli bekleyebilirler. Bu beklenti, iyi ve mükemmel olmayan şeylerin sevmeye değer olmadığı mesajını vermektedir. Bu mesaj çocuğun, sevginin ve değerli koşullu olduğuna yönelik inanç geliştirmesine yol açabilmektedir (Rafaeli vd., 2011).

Narsisizme neden olan etkenlerden bir diğerinin ise erken dönem yaşantısında bakım verenlerin çocuğun her isteğini yerine getirmiş olması olabilir. Bakım verenler çocuğa yeterince sınır koymamış ya da çok az sınır koyabilir. Bundan dolayı çocuğun zor durumlarla baş etme becerisi gelişmemiş, diğerlerinden fazla hak ve özgürlüklere sahip olabilir. Bu tarz erken dönem yaşantısı, çocuğun yetişkin olduğunda da çevresindekilere karşı ayrıcalıklı olduğuna dair inanç sistemi geliştirmesine zemin hazırlayabilmektedir (Behary, 2014).

Çocuğun erken yaşamında aşırı bir şekilde özerkliğine müdahale edilmesi de narsisizme neden olabilir. Bakım verenler, çocuğun gelişimine uygun olarak yerine getirmesi gereken görevleri yerine getirdiklerinde, çocuk başkalarına bağımlı olduğuna inanma eğilimi gösterir. Yetişkinlik döneminde, olumsuz durumlar veya hatalar yapma riskiyle karşılaşmamak için, çocuk çevresindeki insanların isteklerini yerine getirmelerini bekler ve kendini yetersiz hissetme duygularını engellemeye çalışır (Thim, 2010).

Açıklamaların genelinde, narsisizmin gelişimine yol açan durumların, çocuğun ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması veya aşırı derecede karşılanması şeklinde belirtildiği görülmektedir. Kararlı olmayan, tutarsız, aşırı sevgi ve sınırlar çocuğun benlik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Benlik gelişimini olumsuz etkileyen durumlar, çocuğun kendini yetersiz hissetmesine ve başkalarıyla empati kuramamasına neden olabilir (Behary, 2014).

1.2.3. Narsisizm türleri

1.2.3.1. Normal narsisizm

Literatüre bakıldığında narsisizmin, geniş bir spektruma sahip olduğu görülmektedir. Sağlıklı bir gelişim sürecinde narsisizm bir dereceye kadar kişilerde bulunması gereken bir özelliktir. Normal ya da sağlıklı narsisizm olarak adlandırılan bu türde kişi, kendine güven duyan, mücadeleci, yeterlilik duygularına sahip olarak belirtilmektedir (Behary, 2014). Yapılan bir araştırmada narsisizmin, kişinin ruh sağlığını olumlu yönde etkilediğine dair bulgu saptanmıştır (Foster, 2007). Narsisizmin bazı şartlar içerisinde kişinin performansını pozitif yönde etkilediği, performansından memnuniyet duymasını sağladığı ve bazı olumsuz duyguları da deneyimlemesine fırsat verdiği ifade edilmektedir (Rozenblatt, 2002). Ayrıca narsisizmin, benlik saygısının düzenlenmesinde rol oynayan bilişleri ve davranışları gruplamaya yarayan önemli bir faktör olduğu da belirtilmektedir. Sağlıklı ya da normal narsisizmde egonun istikrarlı olduğu, arzulardan elde edilen hoşnutluğun makul düzeyde olduğu ve arzularla gerçeklik arasındaki farkın çok fazla ayrılmadığı belirtilmektedir (Alpay, 2020).

1.2.3.2. Patolojik narsisizm

Araştırmalar incelendiğinde narsisizm tanımında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu açıklamaların değişkenlik göstermesi aslında narsisizm alt kategorilerindeki farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Patolojik narsisizmde bireyde benlik saygısı ve egonun istikrarlı olmayışı söz konusudur (Kernberg, 2012).

Bursten (1973), narsisistik kişiliği şüpheli, arzucu, fallik ve manipüle edici olmak üzere dört kategoriye ayırmıştır. Kohut ve Wolf (1978) ise narsisistik aktarımları iki alt türe ayırarak ifade etmişlerdir. Bu alt türden ilki çocuğun erken dönemde kabul görme ve onaylanmaya yönelik olan aynalanma ihtiyacının yeterince karşılanmamış olmasıdır. İkincisi ise idealize edilen kişilere yönelik olan güç ve durgunluğa olan ihtiyaçtır.

Patolojik narsisizmin olduğu kişiler, kendini diğerlerinden üstün gören ve diğerlerinin düşüncelerini önemseyen bir tarzda davranışlar sergilese de içsel olarak

diğerlerinin geri bildirimlerinden etkilenmektedir. Kendisine yeterince güvenmemektedir (Alpay, 2020).

McBride (2008), narsistik özelliklere sahip bireylerin ortak özelliklerini 9 madde ile ifade etmiştir:

1. Kendini beğenmişlik duygusuna sahiptir.
2. Limitsiz başarı, güç ve güzellik gibi fantezilerle meşguldür.
3. Üstün başarılı ve güç sahibi kişiler ile bir arada olması gerektiğine düşünme ve kendisinin de özel olduğuna dair inanca sahiptir.
4. Diğer kişilerin hayranlığına ihtiyaç duymaktadır.
5. Ayrıcalıklı hak talep etmektedir.
6. İlişkilerinde sömürücü tavırlar sergileme, amaçları uğruna diğer kişilerden fayda sağlamaktadır.
7. Başkalarıyla empati kurma konusunda yoksundur.
8. Diğerlerini kıskanma ve kıskanıldığına dair inanca sahiptir.
9. Kibirlidir.

Literatür incelendiğinde patolojik narsisizm türleri büyüklenmeci ve kırılğan olarak iki grupta kategorize edilmiştir. Bu kategorilerde, örtük büyüklenmeci, açık büyüklenmeci ve örtük kırılğan, açık kırılğan narsisizm olmak üzere alt boyutlar olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar patolojik narsisizmin kendi içerisinde farklılaştığını göstermektedir (Lukowitsky ve Pincus, 2010).

Açık narsisizmde bireyler, büyüklenmeci bir benlik duygusu yaşamaktadırlar. Diğer kişilerin ilgisini beklerler fakat onların isteklerini önemsememektedirler. Örtük narsisizmde ise birey, diğerlerinden kendisini aşağıda görmektedir. Ötekilerin geri bildirimleri ve söylemlerine karşı aşırı duyarlıdır (Rose, 2001).

Büyüklenmeci narsisizm üstünlük, teşhircilik, kıskançlık, talepkarlık ve diğerlerinin isteklerini önemsememe davranış biçimleriyle ifade edilmektedir. Kırılğan narsisizm ise büyüklenmeci narsisizmin tam tersi gibi gözükse de geri bildirimlere aşırı duyarlılık, utangaçlık, alçak gönüllülük, devamlı stres altında

hissetme, yüksek anksiyete ve diğerleriyle kurulan ilişkide büyüklenmeci beklentiler içerisinde olma ile ifade edilmektedir (Lukowitsky ve Pincus, 2010).

Krizan ve Herlache (2017), narsisistik kişiliğin iki boyutu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu boyutlardan biri olan narsisistik büyüklenmecilik kibir ve teşhircilik, narsisistik kırılgnlık ise savunmacı ve alınganlık ile karakterize olduğu belirtilmiştir. Spektrum modelinde bu iki boyutun arasında yer alan kendine önem verme ve yetkilendirme narsisistik kişiliğin genel özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca büyüklenmeci ve kırılgn narsisizmin ortak özelliklerini içermektedir. Gabbard (1989), narsisizmi aşırı uyarılmış ve kayıtsız olarak iki tip olarak kategorize etmiştir. Aşırı uyarılmış narsisizm, diğerlerinin tepkilerine karşı aşırı hassasiyet gösterme, çekingen tavırda olma, olumsuz geri bildirimlere karşı dikkatini vererek daha seçici olma ve çekingenlik ile karakterizedir. Kayıtsız narsisizmde ise, kendini düşünme, ilgi odağı olmayı isteme, diğerlerinin tepkilerinin farkında olmama, öfkeli davranışlar sergileme, kendini beğenme ve diğer kişilerin duygularını incitmeye karşı vurdumduymaz tavırlar ile karakterizedir. Bu iki tipte de bireyler öz saygılarını sürdürmede zorluk yaşasa da bunu farklı şekillerde göstermektedirler. Kayıtsız olan narsisistler, diğer kişilerin geri bildirimlerini filtreleyerek kendilerini korurlar ve yetenekleriyle diğer kişileri etkilemeye çalışırlar. Aşırı uyarılmış narsisistler ise savunmasız durumlardan kaçınmacı davranışlar sergilemekte ve onaylanmama durumunu başkalarına yansıtmaktadırlar (Alpay, 2020). Kernberg (2012), patolojik narsisizmi psikanaliz temelinde ifade etmiştir. Patolojik narsisizme sahip olan bireylerin, kendileriyle ilgili yoğun meşguliyetleri olan, hırslı, büyük arzulara sahip, ilgiye bağımlı, zeka, güç ve güzelliğe devamlı ihtiyaç hissettiğini belirtmiştir. Bu bireyler içsel olarak, kendilerini sevememe, diğer kişiler ile empati yapamama, boşluk ve belirsizlik duyguların hakim olması ve haset duygularının varlığını hissetmektedirler.

Kohut (2020), narsisist kişiliğin gelişimsel bir duraklama sonucu oluştuğunu ileri sürmektedir. Çocukluk döneminde birincil narsisizmin, annenin eksikliklerinden kaynaklı olarak yaralandığını ifade etmiştir. Bundan dolayı çocuk ilerleyen dönemlerde narsisistik dengesizliği kabul etmeyerek, yaralanan kısmı onarabilmek adına kendilik imajını ve benliğini büyüklenmeci bir şekilde inşa etmektedir. İdealleştirilen ebeveyn üzerinden öz saygı kazanmaktadır. Kohut'un teorisine göre,

narsisistik bozukluğu olan bireyler çocukluk döneminde idealleştirilen bir ebeveyn figürüne ihtiyaç duyarlar. İdealleştirilen ebeveyn, çocuğun kendi özsaygısını ve benlik değerini güçlendirmek için örnek aldığı, hayranlık duyduğu veya kendisini güvende hissettiği bir figürdür. İdealleştirilen ebeveyn, narsisistik bireyin kendilik imajını oluşturmasında önemli bir role sahiptir (Alpay, 2020). Kendilik imajı, kişinin kendisi hakkındaki düşünceleri, algıları ve inançlarını ifade eder. Narsisistik bireylerin kendilik imajı, büyüklenmeci kendiliklerine dayanır. Kendilik imajları, kişinin kendini üstün, başarılı veya özel olarak gördüğü bir içsel temsilidir. Bu imaj, kişinin kendilik duygusunu düzenlemeye ve yaralanan narsisistik ihtiyaçlarını onarmaya yönelik bir stratejidir (Lukowitsky ve Pincus, 2010). Büyüklenmeci kendilik, kişinin kendini aşırı derecede üstün, özel, güçlü veya mükemmel olarak görmesini ifade eder. Bu, kişinin kendilik duygusunu güçlendirmek ve yaralandığı narsisistik ihtiyaçları tatmin etmek için kullandığı bir savunma mekanizmasıdır (Alpay, 2020).

Narsisizmin yapısı dışarıdan bakıldığında kibirli ve baskıcı tutum içeren davranışlar sergileme şeklinde gözükmektedir (Miller vd., 2012). Bu kibirli yapı, bir diğer deyişle büyüklenmecilik patolojik narsisizmin temel yapısını yansıtmaktadır. Büyüklenmeci patoloji kendiliğin olumsuz yönlerini bastırma, diğerlerinden gelen eleştirilere yönelik duyarsız olarak bu bilgileri çarpıtma, kendini haklı görme ve büyüklenmeci bir benlik imajı ile güç, güzellik, üstünlük olmaya yönelik arzuları içerir. Narsisistik büyüklenmecilik davranışsal olarak empati eksikliği, kişiler arası ilişkilerde sömürücülük, hasetlik, öfke ve saldırganlık şekilde gözlenmektedir (Lukowitsky ve Pincus, 2010). Narsisistik kırılmalıkta ise utangaç tavırlar hâkim olduğu için görünürde narsisist olarak adlandırılmayabilirler. Bununla birlikte narsisistik kırılmalık, kendilik algısıyla ilgili normal olmayan büyüklenmecilik içermektedir. Kızgınlık, utanç ve diğerleriyle ilişkisindeki geri bildirimlere aşırı duyarlılık ile karakterizedir (Miller vd., 2012).

1.2.3.3. Ebeveyn narsisizmi

Ebeveyn davranışları literatürde çocuğun gelişimi için önemli bir faktör olarak görülmüştür. Ebeveynlerin tutumu, duygusal durumu, kişilik özellikleri vb. konularda birçok araştırma yapılmıştır. Ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişim ve ilişki çocuğun kişilik yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Prinzle vd., 2009).

Ebeveyn ilişkisinde anne ve çocuk arasındaki ilişki çocuğun kişiliğinin gelişiminde önemli faktörlerden biridir. Samimiyet, ilgi gösterme, koşulsuz kabul ve çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması iyi ebeveynlerin ortak özellikleri olarak ifade edilmektedir (Zahn-Waxler vd., 2002).

Ebeveynlerin karakter özelliklerinin çocuklarıyla olan iletişimde önemli olduğu belirtilmiştir. Baumrind (1971), okul öncesi dönemde çocuğa ilgili davranılmasının onun akranları ve yetişkinlerle olan iletişimini olumlu yönde etkilediği, başarılı olma potansiyelini arttırdığı belirtilmiştir. Bu ilgili davranışların ilerleyen yıllarda ise olumlu benlik algısı, otokontrol, disiplin ve samimiyet ifadeleriyle ilişkili olduğu bildirmiştir.

Ebeveyn psikopatolojisinin, ebeveyn çocuk ilişkisine olumsuz etkisi olduğu literatür çalışmalarında araştırılmış ve aralarında ilişki olduğu ortaya konulmuştur. (Wetzel ve Robins, 2016). Patolojik durumların kişinin işlevselliğini olumsuz yönde etkilediği ve bu durumun ebeveyn çocuk ilişkisinin de sağlıklı bir süreçte ilerlemesine neden olduğu ifade edilmiştir. Bu sağlıklı olmayan iletişim biçiminin çocuğun ilerleyen dönemlerde uyumsuz bir kişilik geliştirmesine etkisi olabileceği belirtilmiştir (Prinzle vd., 2009).

Laulik ve arkadaşları (2013), yaptıkları çalışmada ebeveynlerin kişilik bozukluğuna sahip olmasının, ebeveyn çocuk ilişkisinin bozulmasına neden olduğunu ve problemlili ebeveynlik davranışları için risk faktörü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca ebeveynlerde kişilik bozukluğunun varlığı; yetersiz ebeveyn sevgisi, duyarsızlık, tutarsız disiplin, kesintiye uğramış ebeveyn çocuk etkileşimi ve sert tutum gibi olumsuz çocuk yetiştirme biçimi ebeveyn özellikleriyle ilişkilendirilmiştir.

Rappoport (2005), narsisistik özellik gösteren ebeveynlerin kontrolcü, kendini düşünen, başkalarının ve kendi çocuklarının istek ve ihtiyaçlarının farkında olmayan bireyler olduklarını belirtmiştir. Bu ebeveynlerin, çocuklarını kendilerinin birer uzantısı şeklinde gördüklerini ve duygusal gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik çocuklarından bazı davranışları talep ettiklerini ifade etmiştir. Bu taleplerde bulunan narsisistik ebeveynlerin, bunu narsisist gereksinimlerini karşılamak için yapmakta olduğunu bildirmiştir. Narsisistik özellik gösteren ebeveynler tarafından büyütülen çocukların, yaşamlarında diğer kişilerinde narsisist olduklarına ilişkin algıları

olduğunu ve kurduğu ilişkilerde kendilerine yönelik algılarını kaybetme eğiliminde olduklarını aktarmıştır.

Ebeveynlerin, çocuklarına karşı aşırı eleştiride bulunması, yeterli samimiyeti göstermemesi ve aynalanma ihtiyacını karşılamaması çocuklarda yetersizlik duygularına neden olabilmektedir. Yetersizlik duyguları ise olumlu öz saygı gelişimini engelleyebilmektedir. Buna bağlı olarak çocuklar bu yetersizlik duygularını telafi etmek için öz saygılarını büyütmede, diğerlerinden onay ve hayranlık beklemektedirler. Bu nedenle narsisizm, ebeveynlerin çocuklarını onaylamama ve kabul göstermeme davranışlarına yönelik bir tepki olarak ifade edilmiştir (Wetzel ve Robins, 2016).

McBride (2008), narsisistik özelliklere sahip olan annenin çocuğu ile olan iletişimde onu kendisinin bir uzantısı olarak gördüğü, annenin kendisi nasıl davranıyorsa çocuğunun da benzer şekilde davranmasına yönelik talebinin olduğu ve sevgiyi kazanmanın yolunun annenin doğrularını yerine getirmekle olabileceğini bildirmiştir.

Masterson (2011), narsisistik kişilik bozukluğu olan bireylerle yapmış olduğu terapi sürecinde bu bireylerin gelişimsel geçmişlerinde ortak bazı bulgulara rastlamıştır. Narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin annelerinin, çocuklarını koşulsuz kabul etmek yerine çocuklarını kendilerinin birer uzantısı olarak gördüklerini ve gerçekleştiremedikleri ideal kendiliklerini onlara yansıttıklarını ifade etmiştir.

McBride (2008), anne narsisizminin anne çocuk iletişimine olan etkilerini on dinamik şeklinde tanımlamıştır:

1. Çocuğun, annesinin ilgisini, sevgisini ve kabulünü kazanmaya yönelik eylemlerde bulunmasına rağmen onu memnun edememesi,
2. Annenin çocuğun duygularını anlamaktan ziyade onun nasıl görüldüğüyle ilgilenmesi,
3. Çocuğa yönelik haset duygularının olması,
4. Annenin kendi ihtiyaçlarına yönelik çelişki ya da tehdit olması durumunda, çocuğun kendisini ifade etmesine izin vermemesi,

5. Annenin ailenin merkezinde olmak istemesi ve her şeyin kendisi için olmasına yönelik isteği,
6. Empati kurmaması,
7. Annenin kendi duygusal durumunu dengeleyememesi ve duygularıyla baş edememesi,
8. Annenin eleştirel ve yargılayıcı tutumlara sahip olması,
9. Annenin çocuğuyla, ebeveyn rolünden ziyade arkadaş rolü ile iletişim kurması,
10. Anneyle olan iletişimde sınır ve özel alanın olmaması.

Kısaca özetlemek gerekirse annenin çocuk olan iletişimde narsisistik eğilimlerinin olması iletişim ve ilişkilerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu ilişkinin sağlıklı olmaması çocuğun yetişkin döneminde benzer örüntüleri sergileme olasılığını arttırmaktadır.

1.3. Reddedilme Duyarlılığı

İnsan yapısı nedeniyle sosyal bir varlık olarak toplum içerisinde yer almaktadır. Diğer kişilerle iletişim içerisinde olmak ve bulunduğu topluluğa ait hissetmek insanlığın en temel özelliklerindedir. Sosyal desteğin, insanı psikolojik ve fizyolojik olarak olumlu etkilediği ifade edilmiştir (Uchino, 2009). Erken yaşam deneyimlerindeki etkileşim ve iletişimin yaşamın ilerleyen yıllarındaki örüntüleri etkilediği bildirilmiştir. Erken dönemde, aile, öğretmen ve akranlarla kurulan iletişiminin gelecekteki etkileşimler için bir anlayış oluşturduğu öne sürülmüştür (Özen ve Güneri, 2018).

İnsanın diğer kişiler, gruplar ya da toplumlar tarafından kabul görmeye yönelik beklentilerinin olması ne kadar olağansa diğerleri tarafından reddedilmesi de aslında bir o kadar olağan bir süreçtir (Uchino, 2009). Kimi birey kabul görmediğinde bunu normal bir durum olarak karşılayabilse de bir başka birey reddedilmeye karşı aşırı tepki gösterebilmektedir. Bu durum kişilerin erken yaşam deneyimleri, düşünceleri, mizacı, olayları yorumlama biçimi vb. durumlara bağlı olarak farklılaşmaktadır (Bozkuş, 2014).

Reddedilme duyarlılığı, reddedilmeye ilişkin ipuçlarına aşırı duyarlılık ve bunun neticesinde de aşırı tepki gösterme şeklinde tanımlanmıştır (Downey ve Feldman, 1996). Bir başka tanımda ise reddedilme duyarlılığı, reddedilmeye kaygılı bir şekilde bekleme, aşırı hassasiyet ve tepki gösterme olarak ifade edilmektedir (Romero-Canyas vd., 2010). Reddedilme duyarlılığı, bireylerin sosyal etkileşimlerinde öz yönetim becerilerini, isteklerini, tutumlarını ve bakış açısını etkileyerek hareket etmesini neden olmaktadır (Feldman ve Downey, 1994).

Kabul ve red şemaları çocuk doğduğu andan itibaren gelişmeye başlamaktadır. Çocuğun sosyal etkileşimleri öğrenmesine katkı sağlayan bir çerçeve oluşturur. Kişilerarası ilişkiler doğrultusunda gelişmeye devam eden bu çerçeve, tekrarlanan örüntüler ile güçlenebilir (London vd., 2007).

Pietrzak ve arkadaşları (2005), yapmış oldukları araştırmada Red Duyarlılık Modelinden bahsetmişlerdir. Bu modele göre birey, kişilerarası ilişkilerinde devamlı olarak kabul görmezse yaşamın ilerleyen zamanlarında kurduğu ilişkilerde reddedilmeye dair ipuçlarına yönelik daha duyarlı olmaktadır. Ayrıca bu bireylerin reddedilmeye yönelik beklentilere sahip olma olasılığı daha yüksektir.

Literatürde bağlanma kuramıyla bağlantılı olarak tanımlanan reddedilme duyarlılığı, erken dönemde bakım veren kişilerle kurulmuş olan etkileşim doğrultusunda şekillenmektedir. Bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılarken tutarlı olmaması, yakınlık beklentilerinin karşılanmaması gibi durumlara bağlı olarak reddedilmeye yönelik zihinsel temsiller oluşmaktadır. Bu zihinsel temsiller algıları, duyguları ve davranışları etkileyerek ilerleyen dönemlerde ilişkilerin nasıl gelişeceğine yön vermektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Kabul eden ve ilgi gösteren ebeveynlerin çocuklarının zihinsel temsilleri sıcak ve kabul edici bağlanma ilişkileriyle şekillenmektedir. Bununla birlikte reddedici ve ihmal eden ebeveynlerin çocukların zihinsel temsilleri ise sevgiye layık olmayan inançlar doğrultusunda şekillenmektedir (Romero-Canyas vd., 2010).

Erken dönem reddedilme deneyimlerinin içselleştirilmesinin, bireyin yetişkinlik dönemindeki etkileşimleri ve davranışları etkilediğine dair bulgular vardır. Bu bulgularda, erken dönemdeki sağlıklı-sağlıksız ebeveyn tutumlarının kabul-ret algılarını oluşturmada önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir (Feldman ve Downey, 1994).

Downey ve arkadaşları (1998) yapmış oldukları çalışmada bağlanma kuramıyla ilişkili olarak kabul ve red ile ilgili işleyen iki farklı ilişki modelinden söz etmişlerdir. Yaşamın ilk yıllarında oluşan zihinsel temsillerin ilerleyen dönemlerde, kabul ve red ilgili farklı beklentiler oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre reddedilmeye ilişkin erken yaşam deneyimleri olan bireylerin, reddedilmeyi algılama ve buna tepki göstermeye meyilli olduklarını; kabullenmeye dair erken deneyimleri olan bireylerin ise durumları daha iyi yorumlayarak, hedefleri doğrultusunda ilerlediklerini belirtmişlerdir.

Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin, sosyal dışlanmaya karşı hassasiyetlerinin yüksek olması nedeniyle diğer bireylere karşı düşmanca duygular besleme ve öfkeli davranışlar sergileme olasılıklarının yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bundan dolayı reddedilme duyarlılığına sahip birey, reddedildiğini hissettikçe öfkelenerek ve saldırgan tavırlar sergileyecektir. Öfke ve saldırgan tavırları reddedilmeye yönelik tepkiler görmesine sebep olacak ve bireyi kısır bir döngü içerisine sokacaktır (Romero-Canyas vd., 2010).

Reddedilme duyarlılığının, bilişsel ve duygusal süreçlerdeki farklılıklardan kaynaklandığının açıklanmasında Mischel ve Shoda'nın kavramsallaştırması önemli bir yere sahiptir. Mischel ve Shoda (1995), Bilişsel Duygusal İşlem Sistemi şeklinde kavramsallaştırdıkları modelde kişiliğin çevresel faktörler ve bilişsel duygusal özellikler neticesinde şekillendiğini belirtmişlerdir. Modele göre bireylerin bilişsel duygusal özellikleri, onların buldukları ortamda nasıl iletişime geçeceklerini belirlemektedir. Bu bilişsel duygusal özellikler kodlama, inanç, değerler, duygular ve yetenekler olarak ifade edilmiştir. Kişiliği şekillendiren ve çevreyle etkileşimi belirleyen bu özellikler bireylerin kabul-ret algılarını da yönlendirmektedir.

Feldman ve Downey (1994) oluşturdukları Reddedilme Modelinde, erken dönem reddedilme yaşantılarının bireylerin zihinsel şemalarını, isteklerini ve yargılarını etkilediğini öne sürmektedir. Erken dönemde ebeveynleri tarafından açık ya da örtük bir şekilde reddedilen çocukların ilerleyen dönemlerde reddedilmeye yönelik beklenti içerisinde oldukları, reddedilmeye karşı kaygılandıkları ve reddedilme ipuçlarına hassasiyetle yaklaştıkları belirtilmiştir. Bununla birlikte reddedilmeye sebep olacak durum ve ortamlardan kaçınma ya da kendilerini

güvenceye alarak reddedilmekten kurtulmaya yönelik baş etme stratejileri ile rahatlamaya çalıştıkları ifade edilmiştir.

Reddedilme duyarlılığına zemin hazırlayan bir başka etken ise akranlarla erken dönemdeki yaşantılarıdır. Akranlar tarafından sosyal ret durumları çocuklar için stres kaynağı olarak görülmektedir. Akranlarından olumsuz muamele gören çocukların akran reddine maruz kaldıkları ve bu durumda reddedilme beklentilerini arttırdığı öne sürülmektedir. Akranlar tarafından olumsuz muamele ve sosyal reddedilmenin kaygıya ve yalnızlığa sebep olduğu da belirtilmektedir (Burks vd., 1995). Bununla birlikte akranlar tarafından kabul görmenin ise öfke ve saldırganlık gibi davranışların gelişimini engellediği Dodge ve diğerlerinin (2003) yapmış olduğu çalışmada ifade edilmiştir.

Reddedilme duyarlılığına sahip olan çocukların arkadaşları ve öğretmenleriyle problem yaşadıkları, zaman içerisinde yıkıcı, karşıt ve olumsuz davranış sergiledikleri, bu davranışlarının sonucunda da akademik performansta düşüş, okuldan uzaklaşma ve devamsızlık durumlarıyla karşılaşıldığı ifade edilmektedir (Downey vd., 1998). Ayrıca erken dönemde kabul-ret deneyimlerinin depresyon, madde kullanımı, saldırganlık, sosyal izolasyon davranışlarını sergileme olasılığını arttırmakta olduğu belirtilmiştir (Feldman ve Downey, 1994).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırmalardan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla değişken arasında bir değişim olup olmadığını tespit etme ya da bu değişimin ne derecede olduğunu belirlemede kullanılan bir araştırma modelidir (Büyükköztürk vd., 2014; Karasar, 2005).

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini İstanbul ilinde ikamet eden 18-45 yaş aralığındaki yetişkin bireyler temsil etmektedir. Çalışmanın örneklemini belirleme sürecinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma verilerinin toplanması işlemine İstanbul Gelişim Üniversitesi 19.04.2023 tarihli 2023-04 toplantısında alınan etik kurul kararı ile başlanmıştır. Ölçekler online ortamda uygulanmıştır. Araştırmaya toplamda 447 kişi katılmış olmasına rağmen 40 kişi klinik tanısı olduğundan dolayı örnekleme dahil edilmemiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul ilinde yaşayan 18-45 yaş arasında olan 297 kadın (%73) ve 110 (%27) erkek olarak toplamda 407 kişiden oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama Tekniği ve Araçları

Bu araştırmada “Kişisel Bilgi Formu” “Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği (AANÖÖ)”, “Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (YRDÖ)” ve “Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ)” kullanılmıştır. Ölçekler Google Forms üzerinden İstanbul ilinde yaşayan 18-45 yaş aralığında ki yetişkin bireylere uygulanmış ve ardından elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir.

2.3.1. Kişisel bilgi formu

Kişisel bilgi formu aracılığıyla katılımcılara, bireylerin yaş, cinsiyet, yaşadıkları şehir, medeni durumu, algılanan gelir düzeyi ve psikiyatrik bir rahatsızlığının olup olmadığı soruları yöneltilmiştir (Bkz. Ek 1).

2.3.2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği (AANÖÖ)

Alpay (2020) tarafından geliştirilmiş olan ölçek 5 alt boyut ve 32 maddeden oluşmaktadır (Bkz. Ek 2). Bu ölçek ile çocukluk döneminde annenin narsisistik özelliklerini, çocuğun nasıl algıladığı ve onun bakış açısından yansımalarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Annenin narsisistik özellikleriyle bağlantılı olan alt boyutlar: Eleştirelilik-Suçlayıcılık, Empati Eksikliği, Büyüklenmecilik-Gösterişçilik, Ebeveynleştirme ve Kontrol-Müdahalecilik şeklindedir. Ölçek dördümlü likert tipinde 1-Hiç bir zaman, 2-Ara Sıra, 3-Genellikle, 4-Her Zaman şeklinde yanıtlanmaktadır (Alpay, 2020). Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, toplam puan için .96 5empati eksikliği için .88, büyüklenmecilik-gösterişçilik için .86, eleştirelilik-suçlayıcılık için .92, kontrol-müdahecilik için .84, ebeveynleştirme-sömürücülük için .82 olarak saptanmıştır

2.3.3. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ)

Jeffrey Young (1998) tarafından geliştirilen ölçek 90 maddeden oluşmaktadır. Kişilerin erken dönemde geliştirdikleri şemaları tespit etmeye yönelik olarak geliştirilen ölçek, 6'lı likert tipinde 1-Benim için tamamıyla yanlış, 2-Benim için büyük ölçüde yanlış, 3-Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla, 4-Benim için orta derecede doğru, 5-Benim için çoğunlukla doğru, 6-Beni mükemmel şekilde tanımlıyor şeklinde yanıtlanmaktadır. (Bkz. Ek 3) Ölçek beş adet ana şema alanını ve 18 alt şema alanlarını içeren maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik kat sayıları istatistiksel olarak yüksek çıkmıştır (Soygüt vd., 2009). Bu çalışmada, iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, duygusal yoksunluk için .85, sosyal izolasyon/güvensizlik için .80, kusurluluk için .85 duyguları bastırma için .78, iç içe geçme/bağımlılık için .87, terk edilme için .83, tehditler karşısında dayanıksızlık için .73, başarısızlık için .86, karamsarlık için .81, ayrıcalıklılık/yetersiz özdenetim için .74, kendini feda için .77, cezalandırma için .79, yüksek standartlar için .72, onay arayıcılık için .79 bulunmuştur.

2.3.4. Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (YRDÖ)

Orijinal formu Downey ve Feldman tarafından geliştirilen ölçek, bireylerin reddedilme hassasiyetlerini ölçmektedir. Araştırmada Reddedilme Duyarlılığı ölçeğinin, yetişkin formu kullanılacaktır. Yetişkin formunun, Türkçe'ye uyarlaması

Olçay Bozkuş tarafından 2014 yılında yüksek lisans tezinde yapılmıştır. 9 maddeden oluşan ölçek, 6'lı likert tipinde yanıtlanmaktadır. (Bkz. Ek 4) Öncelikle bireylerden olası sosyal durumlara ne kadar kaygılı veya tedirgin hissedeceklerine dair beklentilerini 6'lı likert tipinde değerlendirmeleri istenir. Daha sonra aynı durum için diğerleri tarafından kabul beklentilerini belirlemek amacıyla yine 6'lı likert tipinde yanıt vermeleri istenir. Bu sayede her bir sosyal durum için kabul edilme ve reddedilmeye yönelik beklentiler için iki ayrı puan elde edilir (Bozkuş, 2014). Bu çalışmada yetişkin reddedilme duyarlılığı ölçeğinin güvenilirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Veri Analizi

SPSS 27 programı kullanılarak veri analizi yapılmıştır. Ölçekler hesaplandıktan sonra, analize başlamadan önce tüm ölçüm araçlarının normal dağılım varsayımını sağlayıp sağlamadığı kontrol edilmiştir. Bu kontrol aşaması sırasında, ölçeklere ait çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmaktadır. Bu değerlerin -2 +2 referans aralığını içermektedir (HahsVaughn ve Lomax, 2020). Bu değerlemenin sonucu olarak, parametrik testlerin kullanılması tercih edilmiştir.

Ölçeklerin birbiri arasındaki ilişkiyi analizi etmek için Pearson Korelasyon analizi, ölçek puanlarının kategorik demografik değişkenlere karşılaştırılmasını analiz etmek için Bağımsız Örneklem t-testi ve ANOVA, aracı rol analizi için Process 3.5 uygulanmıştır. Ek olarak, bu çalışma için %95 güven aralığı, p değeri .05 olarak referans alınmıştır.

Ölçeklerin birbiri arasındaki ilişkiyi analizi etmek için Pearson Korelasyon analizi, ölçek puanlarının kategorik demografik değişkenlere karşılaştırılmasını analiz etmek için Bağımsız Örneklem t-testi ve ANOVA, aracı rol analizi için Process 3.5 uygulanmıştır. Ek olarak, bu çalışma için %95 güven aralığı, p değeri .05 olarak referans alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan verilerin analizine dair bulgular sunulacaktır.

3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Basıklık ve Çarpıklık Değerlerine Ait Bulgular

Tablo 1. Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin çarpıklık ve basıklık değerleri

	Basıklık	Çarpıklık
Young Şema Ölçeği		
Duygusal Yoksunluk	.58	1.14
Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	-.28	.55
Kusurluluk	1.47	1.44
Duyguları Bastırma	.06	.70
İç İçe Geçme/Bağımlılık	.98	1.17
Terk Edilme	.15	1.03
Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	-.42	.56
Başarısızlık	1.31	1.24
Karamsarlık	.09	.72
Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	-.26	.04
Kendini Feda	-.57	.21
Cezalandırılma	-.57	.00
Yüksek Standartlar	-.90	.22
Onay Arayıcılık	-.50	-.05
Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği	.07	.17
Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği	-.41	.76
Empati Eksikliği	-.68	.58
Büyükleme Göstereçlilik	.45	1.12
Eleştirelilik Suçlayıcılık	.07	1.05
Kontrol Müdahacilik	-.68	.45
Ebeveynleştirme	-.31	.76

3.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine ait bulgulara Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	297	73.0
	Erkek	110	27.0
Medeni durum	Evli	118	29.0
	Bekar	289	71.0
Gelir düzeyi	İyi	81	19.9
	Orta	289	71.0
	Kötü	37	9.1
Psikiyatrik rahatsızlık tanısı	Yok	407	100.0
	Toplam	407	100.0

Katılımcıların %73'ü kadın, %27'si erkektir. %29'u evli, %71'i bekar. %19,9'unun algılanan gelir düzeyi iyi, %71'inin algılanan gelir düzeyi orta, %9,1'inin algılanan gelir düzeyi kötüdür. %100'ünün tanısı konmuş psikiyatrik rahatsızlığı yoktur.

3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Tanımlayıcı Değerlerine Ait Bulgular

Araştırmada kullanılan ölçeklerin tanımlayıcı değerlerine ait bulgulara Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin tanımlayıcı değerleri

	n	Min	Maks	\bar{X}	Ss.
Young Şema Ölçeği					
Duygusal Yoksunluk	407	5	27	9.68	5.13
Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	407	7	38	16.71	6.92
Kusurluluk	407	6	30	10.36	5.40
Duyguları Bastırma	407	5	30	11.52	5.30
İç İçe Geçme/Bağımlılık	407	9	50	17.75	8.64
Terk Edilme	407	5	26	9.68	4.96
Tehditler Karşısında Dayanısızlık	407	5	28	11.66	5.13
Başarısızlık	407	6	35	12.26	5.94
Karamsarlık	407	5	30	11.88	5.39
Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	407	7	42	22.26	6.94
Kendini Feda	407	5	30	14.82	5.62
Cezalandırılma	407	6	35	19.38	6.68
Yüksek Standartlar	407	3	18	8.96	3.80
Onay Arayıcılık	407	6	36	20.22	6.51
Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği	407	1	6	2.66	0.80
Anneden Algılanan Narsisistik Ölçeği	407	32	123	59.29	21.25
Empati Eksikliği	407	7	28	13.51	5.67
Büyükleme Göstergisi	407	6	24	10.21	4.50
Eleştirelilik Suçlayıcılık	407	8	32	13.46	6.26
Kontrol Müdahacilik	407	6	24	12.81	4.75
Ebeveynleştirme	407	5	20	9.30	3.85

Duygusal Yoksunluk ortalaması ($\bar{X}=9,68$ SS=5,13), Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ortalaması ($\bar{X}=16,71$ SS=6,92), Kusurluluk ortalaması ($\bar{X}=10,36$ SS=5,40), Duyguları Bastırma ortalaması ($\bar{X}=11,52$ SS=5,30), İç İçe Geçme/Bağımlılık ortalaması ($\bar{X}=17,75$ SS=8,64), Terk Edilme ortalaması ($\bar{X}=9,68$ SS=4,96), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ortalaması ($\bar{X}=11,66$ SS=5,13), Başarısızlık ortalaması ($\bar{X}=12,26$ SS=5,94), Karamsarlık ortalaması ($\bar{X}=11,88$ SS=5,39), Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim ortalaması ($\bar{X}=22,26$ SS=6,94), Kendini Feda ortalaması ($\bar{X}=14,82$ SS=5,62), Cezalandırılma ortalaması ($\bar{X}=19,38$ SS=6,68), Yüksek Standartlar ortalaması ($\bar{X}=8,96$ SS=3,80), Onay Arayıcılık ortalaması ($\bar{X}=20,22$ SS=6,51), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=2,66$ SS=0,80), Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=59,29$ SS=21,25), Empati Eksikliği ortalaması ($\bar{X}=13,51$ SS=5,67), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ortalaması ($\bar{X}=10,21$ SS=4,50), Eleştirelilik Suçlayıcılık ortalaması ($\bar{X}=13,46$ SS=6,26), Kontrol Müdahacilik ortalaması ($\bar{X}=12,81$ SS=4,75), Ebeveynleştirme ortalaması ($\bar{X}=9,30$ SS=3,85) ‘dir.

3.4. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Bu kısımda, ölçüm araçlarının birbirleri ile ilişkisini analiz etmek için Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Korelasyon analizine ilişkin bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1-Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği	1																				
2-Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği	.42**	1																			
3-Empati Eksikliği	.39**	.81**	1																		
4-Büyüklenmecilik Gösterişçilik	.34**	.91**	.66**	1																	
5-Eleştirelilik Suçlayıcılık	.41**	.94**	.78**	.84**	1																
6-Kontrol Müdahacilik	.31**	.78**	.45**	.64**	.66**	1															
7-Ebeveynleştirme	.31**	.77**	.43**	.72**	.63**	.58**	1														
8-Duygusal Yoksunluk	.45**	.45**	.41**	.42**	.46**	.24**	.36**	1													
9-Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	.48**	.41**	.33**	.33**	.41**	.31**	.32**	.64**	1												
10-Kusurluluk	.50**	.42**	.34**	.40**	.44**	.26**	.30**	.62**	.68**	1											
11-Duyguları Bastırma	.30**	.28**	.25**	.22**	.30**	.18**	.23**	.54**	.60**	.59**	1										
12-İç İçe Geçme/Bağımlılık	.49**	.42**	.31**	.35**	.42**	.38**	.30**	.54**	.64**	.72**	.44**	1									
13-Terk Edilme	.52**	.41**	.31**	.37**	.42**	.29**	.33**	.61**	.69**	.72**	.47**	.75**	1								
14-Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	.39**	.37**	.22**	.31**	.36**	.34**	.34**	.47**	.67**	.54**	.44**	.62**	.66**	1							
15-Başarısızlık	.44**	.37**	.30**	.30**	.39**	.29**	.26**	.51**	.61**	.70**	.45**	.73**	.65**	.52**	1						
16-Karamsarlık	.35**	.25**	.14**	.16**	.25**	.23**	.27**	.40**	.57**	.47**	.38**	.60**	.60**	.68**	.49**	1					
17-Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	.13**	.17**	0.02	.11*	.14**	.27**	.21**	.22**	.49**	.22**	.32**	.32**	.31**	.45**	.27**	.45**	1				
18-Kendini Feda	.24**	.27**	.12*	.25**	.22**	.27**	.33**	.34**	.44**	.31**	.33**	.45**	.43**	.41**	.31**	.43**	.42**	1			
19-Cezalandırılma	.21**	.19**	0.04	.16**	.16**	.25**	.24**	.31**	.52**	.30**	.40**	.36**	.36**	.54**	.31**	.53**	.53**	.56**	1		
20-Yüksek Standartlar	0.10	.14**	0.00	.14**	.13**	.22**	.13**	.21**	.35**	.22**	.29**	.28**	.28**	.34**	.22**	.29**	.43**	.43**	.47**	1	
21-Onay Arayıcılık	.18**	.20**	0.06	.13**	.17**	.32**	.16**	.20**	.45**	.27**	.30**	.40**	.39**	.51**	.41**	.48**	.57**	.52**	.55**	.50**	1

**p<0.01, *p<0.05 Uygulanan testin ismi: Pearson Korelasyon Testi

Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ($r=.42, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Empati Eksikliği ($r=.39, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Büyüklenmecilik Gösterişçilik ($r=.34, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Eleştirelilik Suçlayıcılık ($r=.41, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Kontrol Müdahcecilik ($r=.31, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Ebeveynleştirme ($r=.31, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Duygusal Yoksunluk ($r=.45, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ($r=.48, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Kusurluluk ($r=.50, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Duyguları Bastırma ($r=.30, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile İç İç Geçme/Bağımlılık ($r=.49, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Terk Edilme ($r=.52, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.39, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Başarısızlık ($r=.44, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Karamsarlık ($r=.35, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim ($r=.13, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Kendini Feda ($r=.24, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Cezalandırılma ($r=.21, p<0.01$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ile Onay Arayıcılık ($r=.18, p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Duygusal Yoksunluk ($r=.45, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ($r=.41, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Kusurluluk ($r=.42, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Duyguları Bastırma ($r=.28, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile İç İç Geçme/Bağımlılık ($r=.42, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Terk Edilme ($r=.41, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.37, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Başarısızlık ($r=.37, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Karamsarlık ($r=.25, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim ($r=.17, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Kendini Feda ($r=.27, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Cezalandırılma ($r=.19, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Yüksek Standartlar ($r=.14, p<0.01$), Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile Onay

Arayıcılık ($r=.20$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Empati Eksikliği ile Duygusal Yoksunluk ($r=.41$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ($r=.33$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Kusurluluk ($r=.34$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Duyguları Bastırma ($r=.25$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile İç İçe Geçme/Bağımlılık ($r=.31$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Terk Edilme ($r=.31$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.22$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Başarısızlık ($r=.30$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Karamsarlık ($r=.14$, $p<0.01$), Empati Eksikliği ile Kendini Feda ($r=.12$, $p<0.05$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Duygusal Yoksunluk ($r=.42$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ($r=.33$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Kusurluluk ($r=.40$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Duyguları Bastırma ($r=.22$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile İç İçe Geçme/Bağımlılık ($r=.35$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Terk Edilme ($r=.37$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.31$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Başarısızlık ($r=.30$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Karamsarlık ($r=.16$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim ($r=.11$, $p<0.05$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Kendini Feda ($r=.25$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Cezalandırılma ($r=.16$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Yüksek Standartlar ($r=.14$, $p<0.01$), Büyüklenmecilik Gösterişçilik ile Onay Arayıcılık ($r=.13$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Duygusal Yoksunluk ($r=.46$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ($r=.41$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Kusurluluk ($r=.44$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Duyguları Bastırma ($r=.30$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile İç İçe Geçme/Bağımlılık ($r=.42$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Terk Edilme ($r=.42$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.36$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Başarısızlık ($r=.39$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Karamsarlık ($r=.25$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim ($r=.14$, $p<0.01$),

Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Kendini Fedâ ($r=.22$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Cezalandırılma ($r=.16$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Yüksek Standartlar ($r=.13$, $p<0.01$), Eleştirelilik Suçlayıcılık ile Onay Arayıcılık ($r=.17$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Kontrol Müdahalecilik ile Duygusal Yoksunluk ($r=.24$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ($r=.31$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Kusurluluk ($r=.26$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Duyguları Bastırma ($r=.18$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile İç İç Geçme/Bağımlılık ($r=.38$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Terk Edilme ($r=.29$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.34$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Başarısızlık ($r=.29$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Karamsarlık ($r=.23$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim ($r=.27$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Kendini Fedâ ($r=.27$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Cezalandırılma ($r=.25$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Yüksek Standartlar ($r=.22$, $p<0.01$), Kontrol Müdahalecilik ile Onay Arayıcılık ($r=.32$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Ebeveynleştirme ile Duygusal Yoksunluk ($r=.36$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ($r=.32$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Kusurluluk ($r=.30$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Duyguları Bastırma ($r=.23$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile İç İç Geçme/Bağımlılık ($r=.30$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Terk Edilme ($r=.33$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Tehditler Karşısında Dayanıksızlık ($r=.34$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Başarısızlık ($r=.26$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Karamsarlık ($r=.27$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim ($r=.21$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Kendini Fedâ ($r=.33$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Cezalandırılma ($r=.24$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Yüksek Standartlar ($r=.13$, $p<0.01$), Ebeveynleştirme ile Onay Arayıcılık ($r=.16$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük ve orta düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

3.5. Hiyerarşik Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında hiyerarşik regresyon analizine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Reddedilme Duyarlılığını Yordaması

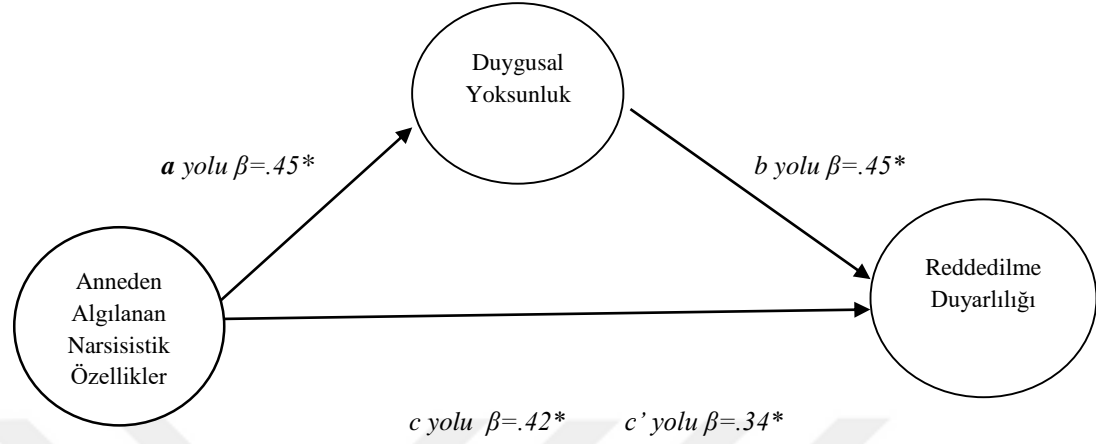
Model	B	SH	β	t	p	%95 Güven Aralığı		F	R ²
						Alt Sınır	Üst Sınır		
Sabit	1.72	0.11		16.15	0.000*	1.51	1.93	86.74**	.18
1 Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği	0.02	0.00	0.42	9.31	0.000*	0.01	0.02		
Sabit	1,52	0,13		11,65	0,000**	1,26	1,77	45.11**	.35
Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği	0,01	0,00	0,20	4,52	0,000**	0,00	0,01		
2 Terk Edilme	0,04	0,01	0,25	3,91	0,000**	0,02	0,06		
Kusurluluk	0,02	0,01	0,13	2,05	0,041*	0,00	0,04		
Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	0,02	0,01	0,19	2,95	0,003**	0,01	0,04		
Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	-0,01	0,01	-0,10	-2,24	0,025*	-0,02	0,00		

**p<0.01, *p<0.05 Kullanılan test: Hiyerarşik Regresyon

Tablodaki veriler incelendiğinde, anneden algılanan narsisistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını anlamlı seviyede yordadığı görülmektedir (F(1,405)=86.74, p<.0.01). Bağımsız değişken reddedilme duyarlılığındaki toplam varyansın %18'ini açıklayabilmiştir. Anneden algılanan narsisistik özellikler ile birlikte erken dönem uyum bozucu şemalar regresyon modeline dahil edildiğinde etkisi %35'e çıkmıştır. (F(5,401)=45.11, p<.0.01). R2 değişimi incelendiğinde erken dönem uyum bozucu şemaların etkisi %17'dir. En son modele göre reddedilme duyarlılığını en çok açıklayan değişkeninin terk edilme şeması olduğu görülmüştür.

3.6. Aracılık Analizlerine İlişkin Bulgular

Bu kısımda, aracılık analizi Process 3.5 uygulanmıştır. Sonuçlar Şekil 1,2,3 ve 4’de verilmiştir.

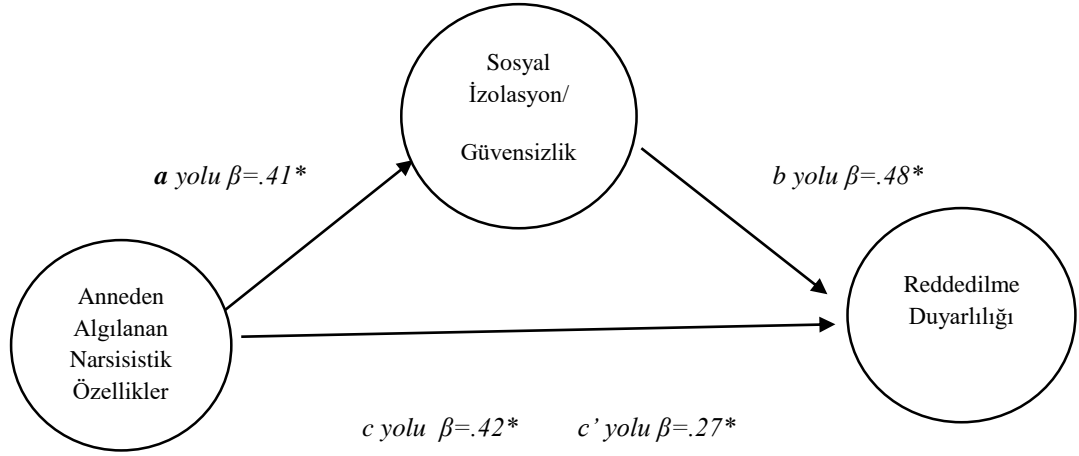
* $p < .05$

Şekil 1. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkinde Duygusal Yoksunluk Şemasının Aracı Rolü

Şekil 1’de görüldüğü üzere, anneden algılanan narsisistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. R^2 değeri .18 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %18’ini açıkladığını göstermektedir ($F(1,405)=86.74$, $p < .001$). Bulgular, anneden algılanan narsisistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordadığı ($\beta=.42$, $t=9.31$, $p < .05$) saptanmıştır.

Aracı değişken olan duygusal yoksunluk şeması modele eklendikten sonra elde edilen regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(2,404)=71.03$, $p < .001$). Bağımsız değişken olan anneden algılanan narsisistik özelliklerin ($\beta=.34$, $t=7.30$, $p < .05$) reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordamaktadır. R^2 değeri .26 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %26’sını açıkladığını göstermektedir.

Aracı değişken modele dahil edildikten sonra, modeller arasında açıklanan varyans farkı .08 olarak tespit edilmiştir. Anneden algılanan narsisistik özelliklerin beta katsayısı 0.42’den 0.34’e azalmıştır fakat istatistiksel olarak anlamlılığını yitirmedikten dolayı bu kısmi aracılık olduğu tespit edilmiştir. Bu iki değişkenin toplamda kısmi aracılık etkisi ($\beta=.08$, $p < .05$) olarak elde edilmiştir.

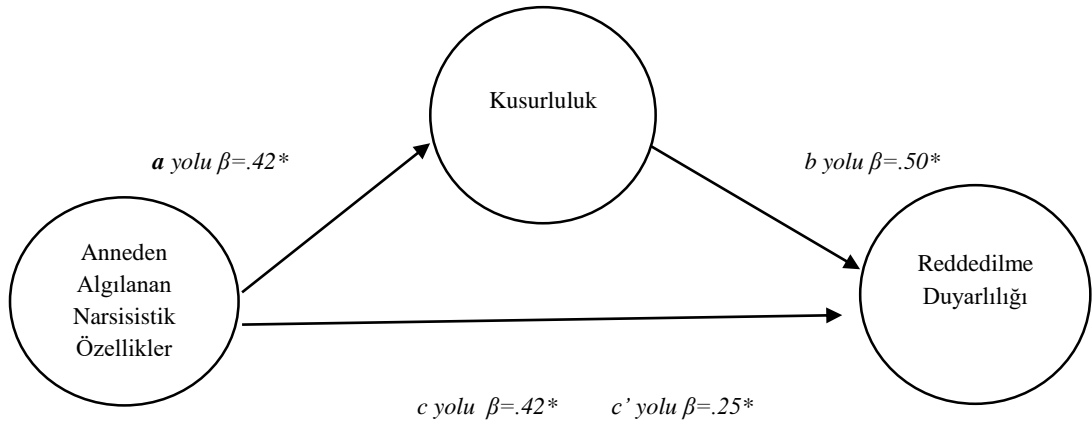
* $p < .05$

Şekil 2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkisinde Sosyal İzolasyon/Güvensizlik Şemasının Aracı Rolü

Şekil 2’de görüldüğü üzere, anneden algılanan narsisistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. R^2 değeri .18 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %18’ini açıkladığını göstermektedir ($F(1,405)=86.74$, $p < .001$). Bulgular, anneden algılanan narsisistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordadığı ($\beta=.42$, $t=9.31$, $p < .05$) saptanmıştır.

Aracı değişken olan sosyal izolasyon/güvensizlik şeması modele eklendikten sonra elde edilen regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(2,404)=83.93$, $p < .001$). Bağımsız değişken olan anneden algılanan narsisistik özelliklerin ($\beta=.27$, $t=5.86$, $p < .05$) reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordamaktadır. R^2 değeri .29 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %29’unu açıkladığını göstermektedir

Aracı değişken modele dahil edildikten sonra, modeller arasında açıklanan varyans farkı .11 olarak tespit edilmiştir. Anneden algılanan narsisistik özelliklerin beta katsayısı 0.42’den 0.27’ye azalmıştır fakat istatistiksel olarak anlamlılığını yitirmedikten dolayı bu kısmi aracılık olduğu tespit edilmiştir. Bu iki değişkenin toplamda kısmi aracılık etkisi ($\beta=.15$, $p < .05$) olarak elde edilmiştir.

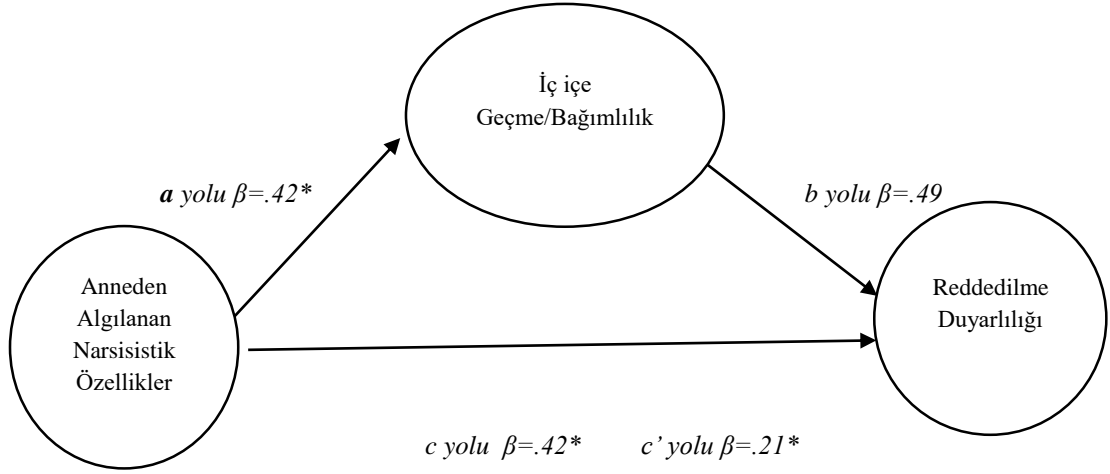
* $p < .05$

Şekil 3. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkisinde Kusurluluk Şemasının Aracı Rolü

Şekil 3'te görüldüğü üzere, anneden algılanan narsisistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. R^2 değeri .18 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %18'ini açıkladığını göstermektedir ($F(1,405)=86.74$, $p < .001$). Bulgular, anneden algılanan narsisistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordadığı ($\beta=.42$, $t=9.31$, $p < .05$) saptanmıştır.

Aracı değişken olan kusurluluk şeması modele eklendikten sonra elde edilen regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(2,404)=88.86$, $p < .001$). Bağımsız değişken olan anneden algılanan narsisistik özelliklerin ($\beta=.25$, $t=5.55$, $p < .05$) reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordamaktadır. R^2 değeri .30 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %30'unu açıkladığını göstermektedir.

Aracı değişken modele dahil edildikten sonra, modeller arasında açıklanan varyans farkı .12 olarak tespit edilmiştir. Anneden algılanan narsisistik özelliklerin beta katsayısı 0.42'den 0.25'e azalmıştır fakat istatistiksel olarak anlamlılığını yitirmediğinden dolayı bu kısmi aracılık olduğu tespit edilmiştir. Bu iki değişkenin toplamda kısmi aracılık etkisi ($\beta=.17$, $p < .05$) olarak elde edilmiştir.

* $p < .05$

Şekil 4. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler ile Reddedilme Duyarlılığının İlişkisinde İç İçe Geçme/Bağımlılık Şemasının Aracı Rolü

Şekil 4'te görüldüğü üzere, anneden algılanan narsistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. R^2 değeri .18 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %18'ini açıkladığını göstermektedir ($F(1,405)=86.74$, $p < .001$). Bulgular, anneden algılanan narsistik özelliklerin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordadığı ($\beta=.42$, $t=9.31$, $p < .05$) saptanmıştır.

Aracı değişken olan iç içe geçme/bağımlılık şeması modele eklendikten sonra elde edilen regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(2,404)=83.35$, $p < .001$). Bağımsız değişken olan anneden algılanan narsistik özelliklerin ($\beta=.26$, $t=5.65$, $p < .05$) reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordamaktadır. R^2 değeri .29 olup, yordayıcıların sonuç değişkenindeki varyansın %29'unu açıkladığını göstermektedir.

Aracı değişken modele dahil edildikten sonra, modeller arasında açıklanan varyans farkı .11 olarak tespit edilmiştir. Anneden algılanan narsistik özelliklerin beta katsayısı 0.42'den 0.26'ya azalmıştır fakat istatistiksel olarak anlamlılığını yitirmediğinden dolayı bu kısmi aracılık olduğu tespit edilmiştir. Bu iki değişkenin toplamda kısmi aracılık etkisi ($\beta=.16$, $p < .05$) olarak elde edilmiştir.

3.7. Karşılaştırma Analizine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Algılanan Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeğine ait puanların sosyo-demografik

değişkenlere yönünden karşılaştırılması için Bağımsız Gruplar t-testi ve ANOVA testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5-9 arasında aktarılmıştır.

Tablo 6. Cinsiyete göre Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği puanlarının karşılaştırılması

		n	\bar{X}	Ss.	t	Sd.	p
Duygusal Yoksunluk	Kadın	297	9.25	5.01	-2.79	405	0.006*
	Erkek	110	10.84	5.29			
Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	Kadın	297	16.57	6.87	-0.68	405	0.495
	Erkek	110	17.10	7.08			
Kusurluluk	Kadın	297	9.94	5.25	-2.60	405	0.010*
	Erkek	110	11.49	5.66			
Duyguları Bastırma	Kadın	297	10.84	5.20	-4.38	405	0.000*
	Erkek	110	13.37	5.16			
İç İçe Geçme/Bağımlılık	Kadın	297	17.55	8.40	-0.79	405	0.431
	Erkek	110	18.31	9.28			
Terk Edilme	Kadın	297	9.54	4.96	-0.91	405	0.364
	Erkek	110	10.05	4.98			
Tehditler Karşısında Dayanaksızlık	Kadın	297	11.74	5.11	0.53	405	0.600
	Erkek	110	11.44	5.21			
Başarısızlık	Kadın	297	12.12	5.85	-0.79	405	0.429
	Erkek	110	12.65	6.17			
Karamsarlık	Kadın	297	11.94	5.49	0.35	405	0.729
	Erkek	110	11.73	5.13			
Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	Kadın	297	22.11	6.93	-0.72	405	0.469
	Erkek	110	22.67	6.99			
Kendini Feda	Kadın	297	14.79	5.86	-0.14	405	0.885
	Erkek	110	14.88	4.91			
Cezalandırılma	Kadın	297	19.00	6.73	-1.90	405	0.058
	Erkek	110	20.41	6.47			
Yüksek Standartlar	Kadın	297	8.80	3.78	-1.36	405	0.174
	Erkek	110	9.38	3.86			
Onay Arayıcılık	Kadın	297	20.54	6.46	1.63	405	0.104
	Erkek	110	19.35	6.63			
Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği	Kadın	297	2.65	0.79	-0.41	405	0.682
	Erkek	110	2.68	0.82			
Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği	Kadın	297	59.89	21.58	0.93	405	0.353
	Erkek	110	57.68	20.32			
Empati Eksikliği	Kadın	297	13.69	5.98	1.05	405	0.295
	Erkek	110	13.03	4.71			
Büyüklenmecilik Gösterişçilik	Kadın	297	10.28	4.51	0.48	405	0.634
	Erkek	110	10.04	4.47			
Eleştirelilik Suçlayıcılık	Kadın	297	13.55	6.33	0.49	405	0.624
	Erkek	110	13.21	6.08			
Kontrol Müdahacilik	Kadın	297	13.00	4.87	1.36	405	0.176
	Erkek	110	12.28	4.40			
Ebeveynleştirme	Kadın	297	9.37	3.92	0.56	405	0.572
	Erkek	110	9.13	3.69			

*p<.05 Kullanılan Test: Bağımsız Örneklem T-Testi

Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, İç İç Geçme/Bağımlılık, Terk Edilme, Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, Başarısızlık, Karamsarlık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Cezalandırılma, Yüksek Standartlar, Onay Arayıcılık, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Ölçeği, Empati Eksikliği, Büyüklenmecilik Gösterişçilik, Eleştirelilik Suçlayıcılık, Kontrol Müdahecilik, Ebeveynleştirme, alt boyutlarından aldıkları puanlar cinsiyet gruplarına göre değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır($p>.05$).

Duygusal Yoksunluk alt ölçeğinden ($t(405)=-2.79, p<.05$), Kusurluluk alt ölçeğinden ($t(438)=-2.60, p<.05$), Duyguları Bastırma alt ölçeğinden ($t(438)=-4.38, p<.05$) aldıkları puanlar cinsiyet gruplarına göre değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Ortalamalar karşılaştırıldığında erkekler, kadınlara kıyasla daha fazla puan almıştır.

Tablo 7. Medeni duruma göre Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği puanlarının karşılaştırılması

		n	\bar{X}	Ss.	t	Sd.	p
Duygusal Yoksunluk	Evli	118	9.23	4.41	-1.14	405	0.257
	Bekar	289	9.87	5.39			
Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	Evli	118	14.87	5.95	-3.48	405	0.001*
	Bekar	289	17.47	7.15			
Kusurluluk	Evli	118	9.51	4.47	-2.03	405	0.043*
	Bekar	289	10.70	5.71			
Duyguları Bastırma	Evli	118	10.47	4.50	-2.56	405	0.011*
	Bekar	289	11.95	5.55			
İç İç Geçme/Bağımlılık	Evli	118	15.86	7.57	-2.86	405	0.004*
	Bekar	289	18.53	8.94			
Terk Edilme	Evli	118	8.64	4.24	-2.71	405	0.007*
	Bekar	289	10.10	5.18			
Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	Evli	118	10.46	4.98	-3.04	405	0.002*
	Bekar	289	12.15	5.12			
Başarısızlık	Evli	118	11.25	4.98	-2.20	405	0.028*
	Bekar	289	12.67	6.25			
Karamsarlık	Evli	118	10.75	4.83	-2.71	405	0.007*
	Bekar	289	12.34	5.54			
Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	Evli	118	20.75	6.46	-2.83	405	0.005*
	Bekar	289	22.88	7.05			
Kendini Feda	Evli	118	14.99	5.68	0.40	405	0.687
	Bekar	289	14.74	5.60			
Cezalandırılma	Evli	118	19.43	6.67	0.10	405	0.917
	Bekar	289	19.36	6.69			
Yüksek Standartlar	Evli	118	8.85	4.04	-0.38	405	0.702
	Bekar	289	9.01	3.71			

Onay Arayıcılık	Evli	118	18.65	6.02	-3.13	405	0.002*
	Bekar	289	20.85	6.61			
Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği	Evli	118	2.46	0.82	-3.29	405	0.001*
	Bekar	289	2.74	0.77			
Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği	Evli	118	56.88	19.77	-1.46	405	0.144
	Bekar	289	60.28	21.77			
Empati Eksikliği	Evli	118	12.81	5.06	-1.59	405	0.113
	Bekar	289	13.80	5.88			
Büyüklenmecilik Gösterişçilik	Evli	118	10.14	4.23	-0.19	405	0.848
	Bekar	289	10.24	4.61			
Eleştirelilik Suçlayıcılık	Evli	118	12.67	5.76	-1.63	405	0.104
	Bekar	289	13.78	6.43			
Kontrol Müdahecilik	Evli	118	12.02	4.70	-2.15	405	0.032*
	Bekar	289	13.13	4.74			
Ebeveynleştirme	Evli	118	9.24	3.72	-0.23	405	0.822
	Bekar	289	9.33	3.91			

* $p < .05$ Kullanılan Test: Bağımsız Örneklem T-Testi

Duygusal Yoksunluk, Kendini Feda, Cezalandırılma, Yüksek Standartlar, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği, Empati Eksikliği, Büyüklenmecilik Gösterişçilik, Eleştirelilik Suçlayıcılık, Ebeveynleştirme, boyutlarından aldıkları puanlar medeni durum gruplarına göre değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > .05$).

Sosyal İzolasyon/Güvensizlik alt ölçeğinden ($t(405) = -3.48, p < .05$), Kusurluluk alt ölçeğinden ($t(405) = -2.03, p < .05$), Duyguları Bastırma alt ölçeğinden ($t(405) = -2.56, p < .05$), İç İç Geçme/Bağımlılık alt ölçeğinden ($t(405) = -2.86, p < .05$), Terk Edilme alt ölçeğinden ($t(405) = -2.71, p < .05$), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık alt ölçeğinden ($t(405) = -3.04, p < .05$), Başarısızlık alt ölçeğinden ($t(405) = -2.20, p < .05$), Karamsarlık alt ölçeğinden ($t(405) = -2.71, p < .05$), Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim alt ölçeğinden ($t(405) = -2.83, p < .05$), Onay Arayıcılık alt ölçeğinden ($t(405) = -3.13, p < .05$), Reddedilme Duyarlılığı Ölçeğinden ($t(405) = -3.29, p < .05$), Kontrol Müdahecilik alt ölçeğinden ($t(405) = -2.15, p < .05$), medeni durum gruplarına göre değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Ortalamalar karşılaştırıldığında bekar olanların, evli olanlara kıyasla daha fazla puan almıştır.

Tablo 8. Gelir düzeyine göre Young Şema Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği puanlarının karşılaştırılması

		n	\bar{X}	Ss.	Var.					
					K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Duygusal Yoksunluk	İyi	81	9.62	5.51	G.Arası	312.86	2	156.43	6.09	0.002*
	Orta	289	9.35	4.73	G.İçi	10371.61	404	25.67		
	Kötü	37	12.43	6.44	Toplam	10684.48	406			
	Toplam	407	9.68	5.13						
Sosyal İzolasyon/ Güvensizlik	İyi	81	15.42	6.51	G.Arası	714.13	2	357.06	7.71	0.001*
	Orta	289	16.57	6.78	G.İçi	18720.81	404	46.34		
	Kötü	37	20.65	7.62	Toplam	19434.94	406			
	Toplam	407	16.71	6.92						
Kusurluluk	İyi	81	10.02	5.13	G.Arası	116.42	2	58.21	2.00	0.136
	Orta	289	10.24	5.43	G.İçi	11738.92	404	29.06		
	Kötü	37	12.03	5.60	Toplam	11855.34	406			
	Toplam	407	10.36	5.40						
Duyguları Bastırma	İyi	81	11.72	5.26	G.Arası	91.18	2	45.59	1.63	0.198
	Orta	289	11.29	5.31	G.İçi	11330.39	404	28.05		
	Kötü	37	12.92	5.28	Toplam	11421.57	406			
	Toplam	407	11.52	5.30						
İç İçe Geçme/ Bağımlılık	İyi	81	16.00	6.97	G.Arası	883.13	2	441.56	6.06	0.003*
	Orta	289	17.72	8.54	G.İçi	29430.30	404	72.85		
	Kötü	37	21.89	11.25	Toplam	30313.43	406			
	Toplam	407	17.75	8.64						
Terk Edilme	İyi	81	9.31	5.12	G.Arası	226.43	2	113.22	4.68	0.010*
	Orta	289	9.48	4.76	G.İçi	9774.40	404	24.19		
	Kötü	37	12.03	5.69	Toplam	10000.84	406			
	Toplam	407	9.68	4.96						
Tehditler Karşısında Dayanaksızlık	İyi	81	11.28	5.13	G.Arası	148.04	2	74.02	2.84	0.060
	Orta	289	11.52	5.04	G.İçi	10531.80	404	26.07		
	Kötü	37	13.54	5.53	Toplam	10679.84	406			
	Toplam	407	11.66	5.13						
Başarısızlık	İyi	81	11.25	4.92	G.Arası	232.93	2	116.46	3.34	0.036*
	Orta	289	12.29	5.91	G.İçi	14069.94	404	34.83		
	Kötü	37	14.27	7.59	Toplam	14302.87	406			
	Toplam	407	12.26	5.94						
Karamsarlık	İyi	81	11.41	5.24	G.Arası	203.84	2	101.92	3.56	0.029*
	Orta	289	11.73	5.19	G.İçi	11571.26	404	28.64		
	Kötü	37	14.08	6.73	Toplam	11775.10	406			
	Toplam	407	11.88	5.39						
Ayrıcalıklılık/ Yetersiz Özdenetim	İyi	81	21.62	6.57	G.Arası	234.05	2	117.03	2.45	0.088
	Orta	289	22.15	6.89	G.İçi	19334.82	404	47.86		
	Kötü	37	24.57	7.87	Toplam	19568.87	406			
	Toplam	407	22.26	6.94						
Kendini Feda	İyi	81	14.35	5.70	G.Arası	119.66	2	59.83	1.91	0.150
	Orta	289	14.74	5.37	G.İçi	12681.52	404	31.39		
	Kötü	37	16.46	7.02	Toplam	12801.18	406			
	Toplam	407	14.82	5.62						

Cezalandırılma	İyi	81	19.28	6.84	G.Arası	155.16	2	77.58	1.75	0.176
	Orta	289	19.16	6.51	G.İçi	17952.57	404	44.44		
	Kötü	37	21.32	7.43	Toplam	18107.73	406			
	Toplam	407	19.38	6.68						
Yüksek Standartlar	İyi	81	8.48	3.99	G.Arası	25.20	2	12.60	0.87	0.420
	Orta	289	9.05	3.75	G.İçi	5850.17	404	14.48		
	Kötü	37	9.30	3.84	Toplam	5875.37	406			
	Toplam	407	8.96	3.80						
Onay Arayıcılık	İyi	81	20.42	6.69	G.Arası	24.59	2	12.30	0.29	0.749
	Orta	289	20.08	6.32	G.İçi	17206.38	404	42.59		
	Kötü	37	20.86	7.70	Toplam	17230.97	406			
	Toplam	407	20.22	6.51						
Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği	İyi	81	57.48	20.34	G.Arası	3463.94	2	1731.97	3.89	0.021*
	Orta	289	58.63	20.69	G.İçi	179804.26	404	445.06		
	Kötü	37	68.41	25.52	Toplam	183268.21	406			
	Toplam	407	59.29	21.25						
Empati Eksikliği	İyi	81	13.42	6.06	G.Arası	115.22	2	57.61	1.80	0.166
	Orta	289	13.32	5.48	G.İçi	12920.48	404	31.98		
	Kötü	37	15.19	6.11	Toplam	13035.70	406			
	Toplam	407	13.51	5.67						
Büyüklenmecilik Gösterişçilik	İyi	81	10.09	4.33	G.Arası	118.90	2	59.45	2.96	0.053
	Orta	289	10.03	4.35	G.İçi	8100.93	404	20.05		
	Kötü	37	11.92	5.65	Toplam	8219.83	406			
	Toplam	407	10.21	4.50						
Eleştirelilik Suçlayıcılık	İyi	81	13.09	6.14	G.Arası	264.16	2	132.08	3.41	0.034*
	Orta	289	13.24	6.05	G.İçi	15634.92	404	38.70		
	Kötü	37	16.00	7.59	Toplam	15899.08	406			
	Toplam	407	13.46	6.26						
Kontrol Müdahacilik	İyi	81	11.95	4.14	G.Arası	103.88	2	51.94	2.32	0.100
	Orta	289	12.91	4.79	G.İçi	9055.79	404	22.42		
	Kötü	37	13.86	5.44	Toplam	9159.67	406			
	Toplam	407	12.81	4.75						
Ebeveynleştirme	İyi	81	8.94	3.70	G.Arası	186.71	2	93.36	6.46	0.002*
	Orta	289	9.13	3.73	G.İçi	5837.51	404	14.45		
	Kötü	37	11.43	4.54	Toplam	6024.22	406			
	Toplam	407	9.30	3.85						
Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği	İyi	81	2.58	0.76	G.Arası	7.74	2	3.87	6.24	0.002*
	Orta	289	2.62	0.76	G.İçi	250.77	404	0.62		
	Kötü	37	3.09	1.00	Toplam	258.51	406			
	Toplam	407	2.66	0.80						

*p<.05 Kullanılan Test: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Kusurluluk, Duyguları Bastırma, Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Cezalandırılma, Yüksek Standartlar, Onay Arayıcılık, Empati Eksikliği, Büyüklenmecilik Gösterişçilik, Kontrol Müdahacilik, boyutları algılanan gelir düzeyi gruplarına göre değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır(p>.05).

Duygusal Yoksunluk alt ölçeğinden ($F(2.404)=6.09, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Sosyal İzolasyon/Güvensizlik alt ölçeğinden ($F(2.404)=7.71, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

İç İç Geçme/Bağımlılık alt ölçeğinden ($F(2.404)=6.06, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Terk Edilme alt ölçeğinden ($F(2.404)=4.68, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Başarısızlık alt ölçeğinden ($F(2.404)=3.34, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Kararsarlık alt ölçeğinden ($F(2.404)=3.56, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinden ($F(2.404)=3.89, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Eleştirelilik Suçlayıcılık alt ölçeğinden ($F(2.404)=3.41, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Ebeveynleştirme alt ölçeğinden ($F(2.404)=6.46, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

Reddedilme Duyarlılığı Ölçeğinden ($F(2.404)=6.24, p<.05$) elde edilen puanları algılanan gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında gruplar arası bir farkın olduğu saptanmıştır. Post-hoc testi olan Tukey çoklu karşılaştırma testi bulguları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyi kötü olanların aldığı puanların algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olanlara kıyasladığımızda anlamlı seviyede yüksek puan almıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler ve reddedilme duyarlılığının erken dönem uyum bozucu şemalarla ilişkisinin incelenmesidir. Araştırmanın birinci hipotezi olan “yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erken dönem uyum bozucu şemalar arasında ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, anneden algılanan narsisistik özellikler ile erken dönem uyum bozucu şemalar ilişkilidir.

Anneden algılanan narsisistik özelliklerin öncelikli olarak “eleştiricilik ve suçlayıcılık” şeması ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerden algılanan yetiştirme davranışları ve olumsuz psikolojik deneyimlerin erken dönem uyum bozucu şemalarla ilişkili olduğu bildirilmiştir (Thim, 2010; Zeynel ve Uzer, 2020). Mirović ve Mešković (2017), empati eksikliği gibi anneden algılanan narsisistik özelliklerin erken dönem uyum bozucu şemaların suçlayıcılık boyutu ile ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Narsisistik özellikler gösteren ebeveynler sıklıkla manipülatif, otoriter ve duyarsız davranışları, çocukların duygusal ihtiyaçlarının ihmali ile birlikte kişilik gelişimini olumsuz biçimde etkileyebilir. Bu durum anneden algılanan narsisistik özellikler ile erken dönem uyum bozucu şemalar ilişkisinin bir açıklayıcısı olabilir. Narsisistik özellik gösteren ebeveynler sıklıkla çocuklarını kendi yansımaları olarak görmeleri çocukların kendilerini sürekli olarak ebeveynlerine göre tanımlamalarına neden olabilir (Vogel, 2006). Narsisistik özellik gösteren ebeveynlerin manipülatif, otoriter ve duyarsız davranışları, çocukların erken dönemde oluşan uyum bozucu şemalar ile önemli bir ilişkiye sahip olabilir. Ancak, empati, özsaygı gibi koruyucu faktörlerin varlığı durumunda, bu ilişki azaltılabilir veya ortadan kaldırılabilir.

Araştırmanın ikinci hipotezi olan, “yetişkin bireylerde reddedilme duyarlılığı ile erken dönem uyum bozucu şemalar arasında ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, erken dönem uyum bozucu şemalar ile reddedilme duyarlılığı arasında ilişki bulunmaktadır. Reddedilme duyarlılığının öncelikli olarak “kusurluluk” şeması ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu bulguya göre, erken dönem uyum bozucu şemalar düzeyinin artması reddedilme duyarlılığını artırmaktadır. Scott

vd. (2022), kendilik şeması ile reddedilme duyarlılığı arasında ilişki olduğunu bildirmişlerdir. De Paoli vd., (2017), duygusal yoksunluk, terk edilme, güvensizlik, sosyal izolasyon ve kusurluluk şemalarının reddedilme duyarlılığında aracı rol oynadığını bildirmişlerdir. Erken dönem uyum bozucu şemaların, bireyin kendisine yönelik negatif inançları güçlendirebileceği ve bu nedenle reddedilme duyarlılığını artırabileceği düşünülebilir. Erken dönem uyum bozucu şemaların sosyal etkileşimlerdeki zorluklara neden olabileceği düşünülmektedir. Uyum bozucu şemalar, kişinin başkalarıyla ilişkilerinde güvensizlik, sürekli onay arama veya sürekli reddedileceği korkusu gibi davranış kalıplarını tetikleyebilir (Janovsky vd., 2020). Bu durum, kişinin sosyal etkileşimlerinde daha duyarlı ve hassas olmasına neden olabilir.

Araştırmanın üçüncü hipotezi olan, “yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler ile reddedilme duyarlılığı arasında ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, anneden algılanan narsisistik özellikler ile reddedilme duyarlılığı arasında ilişki bulunmaktadır. Bu bulguya göre, anneden algılanan narsisistik özellikler düzeyinin artması reddedilme duyarlılığını artırmaktadır. Annenin narsisistik özellikleri bir bireyin kendini sürekli olarak yetersiz, hatalı veya kusurlu hissetmesine neden olabilir. Bu durum bireyin reddedilme duyarlılığını düzeylerini etkileyebilir. Narsisistik anne tarafından büyütülen çocuklar, annelerinin sürekli olarak kendi ihtiyaçlarına odaklanmasından dolayı duygusal olarak ihmal edilmiş veya reddedilmiş hissedebilirler (Graham, 2012). Bu durum, çocuğun gelecekteki ilişkilerinde reddedilmeyle ilgili duyarlılık ve endişe geliştirmesine neden olabilir. Çocukların ebeveynleriyle kurdukları ilişkisi de reddedilme duyarlılığını etkileyebilir. Narsisistik anne, genellikle çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabilir ve duygusal destek sağlamak yerine kendi ihtiyaçlarına odaklanabilir (Schalkwijk, 2021). Bu durum, olumlu erken dönem şemalar kurulmasını engelleyebilir ve çocuğun reddedilmeyle ilgili duyarlılığını artırabilir. Shaw (2010), narsisistik özellik gösteren ebeveynlerin katı bir her şeye gücü yeten üstünlük ve mükemmellik duygusunu sürdürmeye takıntılı olduğunu bildirmiştir. Bu durumun birey üzerinde kusurlu olma ve utanç duygusuyla beraber reddedilme duyarlılığını artıran bir etki yaratabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın dördüncü hipotezi olan “yetişkin bireylerde erken dönem uyum bozucu şemalar sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir” hipotezi kabul edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, erken dönem uyum bozucu şemaların boyutu olan duygusal yoksunluk ve kusurluluk düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bu bulguya göre, erkek bireylerin duygusal yoksunluk ve kusurluluk düzeyleri kadınlara göre yüksektir. Literatürde bu araştırma sonucunu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Eken (2018) erkeklerin, kusurluluk, duygusal yoksunluk ve başarısızlık düzeylerinin kadınlara göre yüksek olduğunu bildirmiştir. Akhun (2012) erkeklerin, duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon ve kusurluluk şema düzeylerinin kadınlara göre yüksek olduğunu bildirmiştir. Cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentiler, bireylerin duygusal yoksunluk ve kusurluluk düzeylerini etkileyebilir. Toplumlarda yaygın olan cinsiyet rolleri, erkeklerin duygusal ifadelerini bastırmalarını veya duygusal ihtiyaçlarını daha az ifade etmelerini teşvik edebilir. Bu nedenle, erkeklerde duygusal yoksunluk hissi daha yaygın olabilir.

Bu çalışmanın bulgularına göre, erken dönem uyum bozucu şemalar medeni duruma göre farklılık göstermektedir. Bu bulguya göre, bekar bireylerin erken dönem uyum bozucu şemaların boyutları olan “sosyal izolasyon/güvensizlik, kusurluluk, duyguları bastırma, iç içe geçme/bağımlılık, terk edilme, tehditler karşısında dayanıksızlık, başarısızlık, karamsarlık ayrıcalıklılık/yetersiz özenetim, onay arayıcılık” düzeylerinin evli bireylere göre anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Yuvauç (2022), bekar bireylerin başarısızlık ve güvensizlik düzeylerinin evli bireylere göre yüksek olduğunu bildirmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda da bu araştırma sonuçları ile uyumlu bulgulara erişildiği görülmektedir (Janovsky vd., 2020; Yılmaz, 2020). Bu çalışmada elde edilen bulgu farklı biçimlerde yorumlanabilir. Evlilik, iki insan arasında yakınlık ve güvene dayalı bir ilişki kurmayı gerektirir. Bu ilişki, duygusal destek, anlayış ve paylaşım gibi unsurları içerir. Evli bireyler, bu destekleyici ilişki sayesinde, olumsuz şemalarını sorgulama ve değiştirme konusunda daha fazla fırsata sahip olabilirler. Uyum bozucu şemaların varlığı, bekar bireylerin ilişki deneyimlerinin daha az olmasına veya daha sınırlı sosyal destek ağlarına sahip olmalarına neden olabilir. Bu bulgular, bekar bireylerin erken dönem uyum bozucu şemalarla çalışma ve bu alanlarda destek arama ihtiyacını vurgu yapabilirler.

Bu çalışmanın bulgularına göre, erken dönem uyum bozucu şemalar gelir durumuna göre farklılık göstermektedir. Bu bulguya göre, gelir durumunu kötü olarak değerlendiren bireylerin erken dönem uyum bozucu şemaların boyutları olan “duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon/güvensizlik, iç içe geçme/bağımlılık, terk edilme ve karamsarlık” düzeyleri diğer gelir gruplarında olan bireylere göre yüksektir. Uludağ (2022), gelir düzeyini kötü olarak değerlendiren bireylerin duygusal yoksunluk, kusurluluk, sosyal izolasyon, başarısızlık düzeylerinin diğer gelir gruplarından yüksek olduğunu bildirmiştir. Boysan (2012) çalışmasında, yüksek gelirli öğrencilerin izolasyon/güvensizlik, terk edilme ve karamsarlık düzeylerinin orta ve düşük gelirli bireylere kıyasla şema alanından daha yüksek puanlar aldığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bir diğer çalışmada erken dönem uyum bozucu şema düzeylerinin gelir durumuna göre farklılık göstermediği belirtilmiştir (Çakırca, 2022). Bireylerin özerkliğinde maddi olarak bağımsız olmak önemli bir rol oynayabilmektedir. Bu nedenle yeterli maddi imkanlara sahip olmayan kişilerde başarısız olma, ayrışmama, dayanıksızlık ve gelişmemiş benliğe dair kaygıların yer aldığı bu şema alanı daha etkili olabilir (Young ve Klosko, 2013). Önceki şema alanlarında olduğu gibi, ihtiyaç karşılama söz konusu olduğunda maddi gelirin yüksek olması kişiler için güvenli bir kaynak sağlamaktadır.

Araştırmanın beşinci hipotezi olan “yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir” hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, anneden algılanan narsisistik özellikler cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Alpay (2020), araştırmanın bulguları ile paralel olarak, anneden algılanan narsisistik özelliklerin cinsiyete göre farklılaşmadığını bildirmiştir. Doğan vd. (2015), algılanan ebeveyn tutumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını bildirmişlerdir. Çiçek vd., (2021), algılanan ebeveyn tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediğini bildirmişlerdir. Bu bulgular, anneden algılanan narsisistik özelliklerin cinsiyete göre farklılaşmadığının literatür çalışmaları ile de desteklendiğini göstermektedir. Narsisistik özellikleri veya ebeveyn tutumlarını algılama ve ifade etme şekli kişiden kişiye farklılık gösterebilir. İki farklı kişi aynı davranışları veya tutumları farklı şekilde algılayabilir veya yorumlayabilir. Bu nedenle, cinsiyetle ilişkilendirilmiş bir farklılık olmayabilir.

Bu çalışmanın bulgularına göre, anneden algılanan narsisistik özellikler gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu bulguya göre, gelir durumu kötü olan bireylerin anneden algılanan narsisistik düzeyleri diğer gelir gruplarında olanlara göre yüksektir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016), ebeveyn tutumlarının gelir durumuna göre farklılaştığını belirtmiştir. Çalışmada düşük gelir grubunda olan ebeveynlerin daha koruyucu tutum sergilediği bildirilmiştir. Gökkaya (2020), gelir durumu düşük olan ebeveynlerin daha otoriter olduğunu bildirmiştir. Aküzüm vd., (2022), gelir durumu düşük olan bireylerin daha otoriter olduğunu bildirmiştir. Ekonomik zorluklar, ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyebilir. Anne, finansal sıkıntılar nedeniyle daha fazla stres yaşayabilir ve bu stres, narsisistik kırılabilirliği artırır, kontrolcülük başta olmak üzere telafi edici tutum ve davranışlara yol açabilir. Bu, ekonomik zorlukların aile içinde stres ve gerginlik yaratabileceği, dolayısıyla anne-çocuk ilişkisini etkileyebileceği anlamına gelir. Anne, ekonomik güçsüzlük nedeniyle çocuğunun geleceği veya başarısı konusunda endişeler yaşayabilir ve bu durum narsisistik kırılabilirliğini artırabilir.

Araştırmanın altıncı hipotezi olan “yetişkin bireylerde reddedilme duyarlılığı sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir” hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, reddedilme duyarlılığı cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Literatürde bu bulgu ile ilgili farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Literatürde reddedilme duyarlılığının cinsiyete göre farklılaşmadığına dair birçok çalışma olduğu görülmektedir (Bondü ve Richter, 2016; Atan vd., 2019; Farooq vd., 2021). Erözkan (2004; 2007), kadınların reddedilme duyarlılığının erkeklerden yüksek olduğunu bildirmiştir. Sarıçam (2012), erkeklerin reddedilme duyarlılığının kadınlardan yüksek olduğunu bildirmiştir. İnsanların reddedilme duygularının evrensel bir insan deneyimi olduğu ve cinsiyetin bu duyguları deneyimleme şeklini belirlemede belirleyici bir faktör olmadığı görülebilir. Bu, cinsiyetin duygusal tepkiler üzerindeki etkisinin daha karmaşık bir şekilde anlaşılması gerektiğini gösterir. Örneklem grubunda yer alan bireylerin kültürel farklılıkları da bu sonucun bir açıklayıcısı olabilir.

Bu çalışmanın bulgularına göre, reddedilme duyarlılığı medeni duruma göre farklılık göstermektedir. Bu bulguya göre, bekar bireylerin reddedilme duyarlılığı düzeyleri evli bireylerden yüksektir. Bilgiş (2023), reddedilme duyarlılığının medeni

duruma göre farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bu durum evliliğin doğasında kaynaklanabilir. Birçok kültürde, evlilik veya uzun vadeli ilişkilerin toplumsal bir beklenti olduğu görülür. Bekarlık, bazı insanlar için toplumsal bir stigmatizasyonla ilişkilendirilebilir. Bu durum, bekâr bireylerin reddedilmeye karşı daha hassas olmasına yol açabilir. Bunun yanında bekarlık durumu, bazı insanlar için özsaygı ve öz değerlendirme üzerinde etkili olabilir. Bir kişi, reddedildiğinde, "yeterince iyi değilim" veya "sevilmeye layık değilim" gibi olumsuz düşüncelere kapılabilir.

Bu çalışmanın bulgularına göre, reddedilme duyarlılığı gelir durumuna göre farklılık göstermektedir. Bu bulguya göre, gelir durumu kötü olan bireylerin reddedilme duyarlılığı düzeyleri diğer gelir grupta bulunanlara göre yüksektir. Sarıçam (2012), düşük gelir grubunda olanların reddedilme duyarlılığı düzeylerinin diğer gruplardan yüksek olduğunu bildirmiştir. Rheinschmidt ve Mendoza-Denton (2014), düşük sosyal gelir grubunda olan bireylerin reddedilme duyarlılıklarının yüksek olduğunu bildirmiştir. Düşük gelir grubundaki insanlar genellikle ekonomik zorluklarla mücadele etmektedir. Gelir düzeyinin düşük olması, temel ihtiyaçları karşılamada güçlükler yaratabilir ve bu da bireylerin kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olabilir. Reddedilme durumu, maddi güvencesizliğin üzerine bir stres kaynağı olarak eklenir ve duygusal olarak daha fazla etkilenmelerine yol açabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde çalışma sonucunda ye alan sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada elde edilen sonuç ve hipotezlerin kabul/red durumu aşağıda yer almaktadır.

H₁: Yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erken dönem uyum bozucu şemalar arasında ilişki vardır. (Kabul Edilmiştir)

H₂: Yetişkin bireylerde reddedilme duyarlılığı ile erken dönem uyum bozucu şemalar arasında ilişki vardır. (Kabul Edilmiştir)

H₃: Yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler ile reddedilme duyarlılığı arasında ilişki vardır. (Kabul Edilmiştir)

H₄: Yetişkin bireylerde erken dönem uyum bozucu şemalar sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir. (Kabul Edilmiştir)

H₅: Yetişkin bireylerde anneden algılanan narsisistik özellikler sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir. (Kısmen Kabul Edilmiştir)

H₆: Yetişkin bireylerde reddedilme duyarlılığı sosyodemografik faktörlere göre farklılık gösterir. (Kısmen Kabul Edilmiştir)

Öneriler

1. Terapi ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi: Bireylerin uyum bozucu şemalarını tanımlamalarına, narsisistik ebeveynlik deneyimlerini anlamalarına ve reddedilme duyarlılıklarını ele almalarına yardımcı olacak terapi yöntemleri ve müdahaleler geliştirilmelidir.
2. Ebeveyn eğitimi programlarının desteklenmesi: Anne ve babalara yönelik ebeveyn eğitimi programlarının desteklenmesi önemlidir. Bu programlar, ebeveynlere empatik iletişim, sınırların sağlanması ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanması gibi becerileri öğretmeyi hedeflemelidir. Bu

şekilde, ebeveynler çocuklarının uyum bozucu şemalarını azaltabilir ve daha sağlıklı bir ilişki geliştirebilir.

3. Okul tabanlı müdahalelerin uygulanması: Bu çalışma, reddedilme duyarlılığının önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Okullar, öğrencilerin duygusal ihtiyaçlarını karşılamak ve reddedilmeyle başa çıkmalarına yardımcı olmak için okul tabanlı müdahaleler uygulayabilirler. Bunlar, öğrencilere sosyal becerileri geliştirmeleri, duygusal zorluklarla baş etme stratejileri öğrenmeleri ve destekleyici bir okul ortamında hissetmeleri konusunda rehberlik edebilir.
4. Gelecekteki araştırmaların kapsamının genişletilmesi: Bu çalışma, erken dönem uyum bozucu şemalar, anneden algılanan narsisistik özellikler ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkiyi keşfetmek için bir temel sağlamaktadır. Ancak, gelecekteki araştırmaların bu ilişki için daha fazla derinlik kazandırması önemlidir.
5. İntervansiyon çalışmalarının yapılması: Bu çalışmanın sonuçları, erken dönem uyum bozucu şemaların, anneden algılanan narsisistik özelliklerin ve reddedilme duyarlılığının psikolojik sağlık üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamaktadır. Gelecekteki araştırmalar, bu ilişkiyi tersine çevirmek veya hafifletmek için etkili müdahale yöntemlerini değerlendirmek için intervensiyon çalışmalarına odaklanabilir.

KAYNAKÇA

- Ahioğlu, E.N., (2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 1-10.
- Ainsworth, M. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Akhtar, S. ve Thomson, J. A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 139(1), 12-20.
- Akhun, M. (2012). *Üniversite öğrencilerinde, algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemaları, benlik kurguları, ayrılma- bireyselleşme ve duygu düzenleme güçlüğüünün psikolojik belirtilerle ilişkisi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aküzüm, C., Baran, E. ve Çelebi, S. (2022). Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile dijital oyun bağımlılığı eğilimi arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 17(3), 427-458.
- Alpay, E. (2020). *Anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mersin Üniversitesi, Mersin.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Arı, A. F., (2021). Bilişsel şemalar ve bağlanma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1823-1834.
- Atan, T., Ünver, Ş. ve İslamoğlu, İ. (2019). Analysis of rejection sensitivity levels of students studying at university. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 27, 529-538.
- Atay, S. (2009). Narsisistik Kişilik Envanteri'nin Türkçe'ye standardizasyonu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 181-196.
- Aydın, B.N. ve Balcıoğlu, İ. (2021). Aile ve çift terapileri. *Aile Psikopatolojisi* (1), 111-117.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 11-22
- Bamber, M. (2004). The good, the bad and defenceless jimmy' a single case study of schema mode therapy. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 11(6), 425-438.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1-103.

- Beck, A. T. (1967). *The diagnosis and management of depression*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- Behary, W. (2014). *Narsistle ateşkes: Benmerkezci biriyle ayakta kalma ve gelişme*, İstanbul: Psikonet Yayınları
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83-96.
- Berg-Nielsen, T. S., Vikan, A., ve Dahl, A. A. (2002). Parenting related to child and parental psychopathology: A descriptive review of the literature. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(4), 529–552.
- Bernstein, D. P., Rafaeli, E. ve Young, J. (2019). *Şema terapi-ayırıcı özellikler*. İstanbul: Psikonet Yayıncılık.
- Bilgiş, C. (2023). *Borderline Kişilik Özellikleri ve somatizasyonda reddedilme duyarlılığının aracı rolünün incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Bondü, R. ve Richter, P. (2016). Linking forms and functions of aggression in adults to justice and rejection sensitivity. *Psychology of Violence*, 6(2), 292-302
- Boysan, M. (2012). *Üniversite öğrencilerinde erken dönem uyumsuz şemalar, başa çıkma stilleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilere yönelik bir model sınaması*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Bozkuş, O. (2014). *Evlilik uyumunun yordayıcıları olarak olumlu yansılama, reddedilme duyarlılığı ve narsisizm*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Bricker, D. C. ve Young, J. E. (2012). A client's guide to schema therapy. *Schema Therapy Institute*, 1-24.
- Burns, D. (2018). *Panik atakta ilaçsız yeni anksiyete terapisi*. İstanbul: Psikonet Yay.
- Bursten, B. (1973). Some narcissistic personality types. *The International Journal of Psychoanalysis*, 54(3), 287–300.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Çakıcı, D. (2011). Şema kuramının okuduğunu anlamadaki rolü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 78-84.
- Caligor, E., Kernberg, O. F., Clarkin, J. F. ve Yeomans, F. E. (2018). *Psychodynamic therapy for personality pathology: Treating self and interpersonal functioning*. USA: American Psychiatric Pub.

- Campbell, W. K., Bush, C. P., Brunell, A. B., ve Shelton, J. (2005). Understanding the social costs of narcissism: The case of the tragedy of the commons. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(10), 1358–1368.
- Carr, S. N. ve Francis, A. J. (2010). Do early maladaptive schemas mediate the relationship between childhood experiences and avoidant personality disorder features? A preliminary investigation in a non-clinical sample. *Cognitive Therapy and Research*, (34), 343-358.
- Çiçek, I., Tanrıverdi, S., Şanlı, M. E ve Bulus, M. (2021). Üniversite öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığının yordayıcıları olarak ebeveyn tutumları ve sosyo-demografik faktörler. *Uluslararası Psikoloji ve Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 158-169.
- Clarke, J. I. ve Dawson, C. (2009). *Growing up again: Parenting ourselves, parenting our children*. London: Simon and Schuster.
- Collins, D. (2006). *Narcissism and self-enhancement: Self-presentation, affect and the moderating role of contingencies of self-worth*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). La Trobe University, Victoria.
- De Paoli, T., Fuller-Tyszkiewicz, M. ve Krug, I. (2017). Insecure attachment and maladaptive schema in disordered eating: The mediating role of rejection sensitivity. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 24(6), 1273-1284.
- Demirhan, Z. (2018). *Yaşam amaçları belirlemede erken dönem uyumsuz şemaların etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Doğan, H., Bozgeyikli, H. ve Bozdaş, C. (2015). Ergenlikte İnternet bağımlılığının yordayıcısı olarak algılanan ebeveynlik stilleri. *Uluslararası Eğitim ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 167-174.
- Downey, G. ve Feldman, S. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, (70), 1327-1343.
- Downey, G., Lebolt, A., Rincon, C. ve Freitas, A. L. (1998). Rejection sensitivity and children's interpersonal difficulties. *Child Development*, 69(4), 1074-1091.
- Eken, S. B. (2018). *Romantik kıskançlığın erken dönem uyum bozucu şemalar ve çocukluk travmaları ile ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Erden, M. ve Y. Akman. (1998). *Gelişim-öğrenme-öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erözkan, A. (2004). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılıkları ile reddedilme duyarlılıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 85-98.

- Erözkan, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 225-240
- Ertürk, İ. Ş. ve Kaynar, G. (2017). Kişilik bozukluklarında şema terapi yaklaşımı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 97-102.
- Farooq, A., Zaheer, M, Haider, A. ve Najam, N. (2021). Covid-19: Anxiety, rejection sensitivity, fear of death and resilient coping among generation X and Y. *Journal of Psychiatry*, 22(9), 1-11.
- Farrell, J. M., Reiss, N. ve Shaw I. A. (2015). *Şema terapi klinisyenin rehberi*. İstanbul: Psikonet Yayıncılık.
- Feldman, S. ve Downey, G. (1994). Rejection sensitivity as a mediator of the impact of childhood exposure to family violence on adult attachment behavior. *Development and Psychopathology*, 6(1), 231-247.
- Freud, S. (2018). *Narsisizm üzerine*. İstanbul: Oda Yayınları.
- Gabbard, G. O. (1989). Two subtypes of narcissistic personality disorder. *Bulletin of the Menninger Clinic*, (53), 527-532.
- Gökkaya, A. (2020). *Anne babaların; enneagram bilgisi, ebeveyn tutumları ve affedicilik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Graham, S. (2012). *The Cambridge companion to American novelists*. İçinde JD Salinger. Florida: Cambridge University Press.
- Grenyer, B. F. S. (2013). Historical overview of pathological narcissism. In J. S. Ogdorniczuk (Ed.), *Understanding and treating pathological narcissism*, American Psychological Association.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Deeper into attachment theory. *Psychological Inquiry*, 5(1), 68-79.
- Hotchkiss, S. (2008). *Why is it always about you?: The seven deadly sins of narcissism*. London: Simon and Schuster.
- Hotchkiss, S. (2014). *Narsistik bir dünyada hayatta kalma rehberi*. (Çeviren: A. B. Pekiner). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Jacob, G. A. ve Arntz, A. (2013). Schema therapy for personality disorders-A review. *International Journal of Cognitive Therapy*, 6(2), 171-185.
- Jacob, G., van Genderen, H. ve Seebauer, L. (2014). *Mod terapisi diğer yollardan gitmek*. İstanbul: Psikonet.
- Jacobs, I., Lenz, L., Wollny, A. ve Horsch, A. (2020). The higher-order structure of schema modes. *Journal of Personality Disorders*, 34(3), 348-376.

- Janovsky, T., Rock, A. J., Thorsteinsson, E. B., Clark, G. I. ve Murray, C. V. (2020). The relationship between early maladaptive schemas and interpersonal problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 27(3), 408-447.
- Jovey, M. ve Jackson, H. J. (2004). Early Maladaptive schemas in personality disordered *Individuals*. *Journal of Personality Disorders*, 18(5), 467-478.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ke, T. ve Barlas, J. (2018). Thinking about feeling: Using trait emotional intelligence in understanding the associations between early maladaptive schemas and coping styles. *Psycholog and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 93(1), 1-20.
- Kellogg, S.H. ve Young, J.E. (2006). Schema therapy for borderline personality disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 62(4), 445-458.
- Kernberg, O. (2012). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kernberg, O. F. (1974). Contrasting viewpoints regarding the nature and psychoanalytic treatment of narcissistic personalities: a preliminary communication. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 22(2), 255-267.
- Kohut, H. (2020) *Kendiliğin çözümlenmesi*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Krizan, Z., ve Herlache, A. D. (2017). The narcissism spectrum model: A synthetic view of narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Review*, 22(1), 3-31.
- Laulik, S., Chou, S., Browne, K. D. ve Allam, J. (2013). The link between personality disorder and parenting behaviors: a systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 18(6), 644-655.
- Levy, K. N., Ellison, W. D. ve Reynoso, J. S. (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder*, 1-13.
- Lobbestael, J., van Vreeswijk, M. F. ve Arntz, A. (2007). Shedding light on schema modes: A clarification on the mode concept and its current research status. *Netherlands Journal of Psychology*, 63(3), 76-85.
- Lobbestael, J., Van Vreeswijk, M. F. ve Arntz, A. (2008). An empirical test of schema mode conceptualizations in personality disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 46(7), 854-860.
- London, B., Downey, G., Bonica, C. ve Paltin, I. (2007). Social causes and consequences of rejection sensitivity. *Journal of Research on Adolescence*, 17(3), 481-506.

- Mason, O., Platts, H. ve Tyson, M. (2005). Early maladaptive schemas and adult attachment in a UK clinical population. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 78, 549-564.
- Masterson, J. F. (2016). *Narsisistik ve borderline kişilik bozuklukları*. (T. Özakkaş, Dü., ve B. Açıl, Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Masterson, J.F. (2011). *Kendilik bozukluklarının psikoterapisi*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Mattei, V. D., Pierro, R. D, Sarno, M. D. ve Preti, E. (2018). The role of identity instability in the relationship between narcissism and emotional empathy. *Psychoanalytic Psychology*, 35(2), 132-144.
- McBride, K. (2008). *Will I ever be good enough?: Healing the daughters of narcissistic mothers*. New York: Simon and Schuster.
- Miller, A. (2015). *Beden asla yalan söylemez*. İstanbul: Okuyan Us Yayınları
- Mirović, T. ve Mešković, D. (2017). What can explain early maladaptive schemas (EMSs)? Connection between EMS and basic personality dimensions, affective attachment styles and empathy. *Advances in psychology research*, 1-37.
- Mischel, W. ve Shoda, Y. (1995). A cognitive-affective system theory of personality: Reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychological Review*, 102(2), 246-268.
- Morf, C. C. ve Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196.
- Nemiah, J. C. (1961). *Foundations of psychopathology*. New York: Oxford University Press.
- Nicol, A., Mak, A. S., Murray, K., Walker, I. ve Buckmaster, D. (2020). The relationships between early maladaptive schemas and youth mental health: A systematic review. *Cognitive Therapy and Research*, (44), 715-751.
- Özakkaş, T. (2004). *Bütüncül psikoterapi*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Özen, D. Ş. ve Güneri, F. K. (2018). İlişki başarısının temel belirleyicisi: Reddedilme duyarlılığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(4), 454- 469
- Öztürk, E. (2021). Disfonksiyonel Aile modellerinden fonksiyonel aile modeline: Doğal ve rehber ebeveynlik stili. *Öztürk E, editör. Aile Psikopatolojisi*, (1), 1-39.
- Piaget, J. (2005). *Çocuğun gözüyle dünya* (Çev.: İsmail Yerguz). Ankara: Dost Yayınevi.

- Pietrzak, J., Downey, G. ve Ayduk, O. (2005) Rejection sensitivity as an interpersonal vulnerability. *In Interpersonal Cognition*. (Mark W. Baldwin, Ed.) 62-84. New York: Guilford Press.
- Pincus, A. L. ve Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, (6), 421-446.
- Prinzle, P., Stams, G. J. J., Deković, M., Reijntjes, A. H. ve Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 351-362.
- Rafaeli, E. B. (2017). *Şema terapi ayırıcı özellikleri*. İstanbul: Psikonet
- Rafaeli, E., Bernstein, D.P. ve Young, J. (2011). *Schema therapy*. New York: Routledge.
- Ragan, J. D. (2005). *Excessive reassurance-seeking, interpersonal rejection, rejection sensitivity and depressive symptoms: An intervention focusing on mediating mechanisms*. (Yüksek Lisans Tezi). The University of Texas at Austin, Texas.
- Rappoport, A. (2005). Co-narcissism: How we accommodate to narcissistic parents. *The Therapist*, (1), 1-8.
- Raskin, R. ve Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890-902.
- Renner, F., Lobbestael, J., Peeters, F., Arntz, A. ve Huibers, M. (2012). Early maladaptive schemas in depressed patients: stability and relation with depressive symptoms over the course of treatment. *Journal of Affective Disorders*, 136, 581-590.
- Rheinschmidt, M. L. ve Mendoza-Denton, R. (2014). Social class and academic achievement in college: The interplay of rejection sensitivity and entity beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(1), 101-112.
- Riso, L.P., Froman, S. E., Raouf, M., Gable, P., Maddux, R. E., Turini-Santorelli, N., Penna, S., Blandino, J. A., Jacobs, C. H. ve Cherry, M. (2006). The long term stability of early maladaptive schemas. *The Cognitive Therapy and Research*, 30(4), 515-529.
- Roediger, E. (2015). *Şema terapi nedir: Şema terapinin temellerine, modellerine ve uygulamasına giriş*. (S. Ataman, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Roediger, E. (2020). *Yaşam tuzakları için şema terapi*. (A. Gündoğdu ve G. Çaylak, Çev.) İstanbul: Psikonet Yayıncılık
- Roelofs, J., Onckels, L. ve Muris, P. (2013). Attachment quality and psychopathological symptoms in clinically referred adolescents: The

- mediating role of early maladaptive schema. *Journal of Child and Family Studies*, (22), 377-385.
- Romero-Canyas, R., Downey, G., Berenson, K., Ayduk, O. ve Kang, N. J. (2010). Rejection sensitivity and the rejection-hostility link in romantic relationships. *Journal of Personality*, 78(1), 119–148.
- Rose, P. (2001). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences*, 33(3), 379–391.
- Rosenthal, S. A. ve Pittinsky, T. L. (2006). Narcissistic leadership. *The Leadership Quarterly*, 17, 617-633.
- Rozenblatt, S. (2002). *In defence of self: The relationship of self-esteem and narcissism to aggressive behavior*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Long Island University, Psychology, USA.
- Russell, G. A. (1985). Narcissism and the narcissistic personality disorder: a comparison of the theories of Kernberg and Kohut. *British Journal of Medical Psychology*, (58), 137-148.
- Santrock, J. W. (2014). *Ergenlik-adolescence*. (D. M. Siyez, Çev.) İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Sarıçam, H. (2012). *Reddedilme duyarlılığının farklı değişkenlere göre incelenmesi*. 17. Ulusal Psikoloji Kongresinde sunulan poster, Boğaziçi Üniversitesi.
- Schalkwijk, F., Luyten, P., Ingenhoven, T. ve Dekker, J. (2021). Narcissistic personality disorder: Are psychodynamic theories and the alternative DSM-5 model for personality disorders finally going to meet?. *Frontiers in Psychology*, 12, 676-733.
- Scott, W., Tyser, J., Penningroth, S. L. ve Strauch, C. (2022). Assessing self-schema content: The relationship of psychological needs to early maladaptive schemas, rejection sensitivity, and personality traits. *Self and Identity*, 21(3), 317-338.
- Selvi, K. (2018). Narsisistik kişilik bozukluğunun, adler'in aşağılık ve üstünlük kompleksleri açısından analizi: Bir olgu çalışması. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 1-20.
- Shaw, D. (2010). Enter ghosts: The loss of intersubjectivity in clinical work with adult children of pathological narcissists. *Psychoanalytic Dialogues*, 20(1), 46-59.
- Sommers, B., Krusemark, E. ve Ronningstam, E. (2014). Empathy in narcissistic personality disorder: From clinical and empirical perspectives. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 5(3), 323–333.
- Thimm, J. C. (2010). Mediation of early maladaptive schemas between perceptions of parental rearing style and personality disorder symptoms. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41(1), 52-59.

- Thimm, J. C. (2010). Personality and early maladaptive schemas: a five-factor model perspective. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, (41), 373-380.
- Uchino, B. N. (2009). Understanding the links between social support and physical health: A life-span perspective with emphasis on the separability of perceived and received support. *Perspectives on Psychological Science*, 4(3), 236-255.
- Voderholzer, U., Schwartz, C., Thiel, N., Kuelz, A. K., Hartmann, A., Scheidt, C. E., Schlegl, S. ve Zeeck, A. (2013). A comparison of schemas, schema modes and childhood traumas in obsessive compulsive disorder, chronic pain disorder and eating disorders. *Psychopathology*, 47(1), 24–31.
- Vogel, C. (2006). A field guide to narcissism narcissists are charming, exasperating, captivating-and sometimes down-right ludicrous. The weird world of the megalomaniac, explained. *Psychology Today-New York*, 39(1), 68-77.
- Wetzel, E. ve Robins, R. W. (2016). Are parenting practices associated with the development of narcissism? Findings from a longitudinal study of Mexican-origin youth. *Journal Of Research In Personality*, (63), 84-94.
- Yakın, D., Gençöz, T., Steenbergen, L. ve Arntz, A. (2019). An integrative perspective on the interplay between early maladaptive schemas and mental health: The role of self-compassion and emotion regulation. *Journal of Clinical Psychology*, 75(6), 1098-1113.
- Yılmaz, İ.K. (2020). *Üniversite öğrencilerinde cinsel mitlere inanma düzeyinin erken dönem uyumsuz şemalar ile ilişkisi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Young, J. E. ve Klosko, J. S. (2011). *Hayatı yeniden keşfedin.* (S. Kohen ve D. Güler, Çev.). İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Young, J. S., Klosko, J.S. ve Weishaar M. E. (2017). *Şema terapi.* İstanbul: Litera Yayıncılık
- Yuvauç, B. (2022). *Yetişkinlerde bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü.* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Zahn-Waxler, C., Duggal, S. ve Gruber, R. (2002). Parental psychopathology. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Social conditions and applied parenting*, 295–327.
- Zeigler-Hill, V., Green, B. A., Arnau, R. C., Sisemore, T. B. ve Myers, E. M. (2011). Trouble ahead, trouble behind: Narcissism and early maladaptive schemas. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(1), 96-103.

EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

YAŞ:

CİNSİYET:

YAŞADIĞINIZ ŞEHİR:

MEDENİ DURUM: Evli () Bekar ()

ALGINAN GELİR DÜZEYİ : İyi () Orta () Kötü ()

PSİKİYATRİK RAHATSIZLIK: Var () Yok ()

*Var ise ne olduğunu belirtiniz.....

Ek-2: Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği (AANÖÖ)

Yönerge:

Aşağıda çocukluk yıllarınız boyunca annenizin kişiliği ve size karşı davranışları ile ilgili deneyimlemiş olabileceğiniz yaşantılara dair maddeler yer almaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyup size en uygun olan seçeneği (1 ile 4 arasında) işaretleyiniz.

	Hiçbir Zaman (1)	Ara Sıra (2)	Genellikle (3)	Her Zaman (4)
1. Duygusal olarak kendimi ona yakın hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Anneliğinin başkaları tarafından övülmesini beklerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Bana bir çocuğun taşıyabileceğinden daha fazla sorumluluk yüklerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Hayatımın merkezinde olmak isterdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Başarısız olduğum durumlarda bana destek olur ve beni rahatlatırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Benim fikirlerime karşı hoşgörüsü yoktu.	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Eleştirilmekten korktuğum için söylemek istediklerimi söyleyemezdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Eleştiriye karşı hiç tahammülü yoktu.	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Sorunları çözmek yerine beni suçlardı.	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Duygusal olarak bana yakın olmadığını hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Benimle ilgili olan her şeye müdahale ederdi	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Camı sıkın olduğunda daha iyi hissetmesi için bir şeyler yapmamı beklerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Benimle ilgili her şeyi (yakın arkadaşlarımla ilişkilerim, duygusal ilişkilerim gibi) bilmek isterdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Annem ailedeki diğer kişiler ile (babam ve kardeşlerim) sorun yaşadığında anlaşmazlığı çözmek bana düşerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Fikirlerime saygı gösterir ve benim aldığım kararları desteklerdi	(1)	(2)	(3)	(4)
16. Duygusal paylaşım konusunda bana uzak olduğunu hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Onun rahatsızlıklarına ve hastalıklarına (baş ağrısı, stres gibi) benim neden olduğumu hissettirirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Benim nasıl hissettiğimden çok dışarıya nasıl görüldüğüm ile ilgilenirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Dünya sanki onun etrafında dönüyormuş gibi davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
20. Benim duygularımı anlamadığını hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
21. Benim için özel olan konularda sorularıyla beni sıkıştırırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)

...

Ek-3: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ)

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olmadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin **duygusal olarak** ne hissettiğinize dayanarak cevap verin.

Bir kaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın.

1 den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkki seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme:

1- Benim için tamamıyla yanlış	4- Benim için orta derecede doğru
2- Benim için büyük ölçüde yanlış	5- Benim için çoğunlukta doğru
3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla	6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1. ____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2. ____ Beni terkedeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3. ____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum
4. ____ Uyumsuzum.
5. ____ Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.
6. ____ İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum
7. ____ Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8. ____ Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9. ____ Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşlıtlarım kadar, başaramadım.
10. ____ Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11. ____ Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12. ____ Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemsemiğimi göstermek gibi).
13. ____ Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.
14. ____ Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana "hayır" denilmesini çok zor kabullenirim.
15. ____ Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.
16. ____ Paramın olması ve önemli insanlar tanıyor olmak beni değerli yapar.
17. ____ Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.
18. ____ Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hak ederim.
19. ____ Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20. ____ Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21. ____ İnsanlara karşı tedbiri elden bırakamam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissederim.
22. ____ Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23. ____ Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24. ____ İşleri halletmede son derece yetersizim.
25. ____ Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26. ____ Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hissedişiyorum.
27. ____ Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28. ____ Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hissedişiyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.

Ek-4: Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği

Aşağıdaki ifadeler, insanların zaman zaman başkalarından bazı şeyler istediği durumları tanımlamaktadır. Her ifade için, **o durumda kendinizin bulunduğunu hayal ediniz ve ilgili soruları cevaplayınız.**

1. Anne babanızdan ya da başka bir aile üyesinden maddi olarak zor bir zamanınızda, yardım etmesi için borç istiyorsunuz.		
Ailenizin size yardım etmeyi isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6	çok kaygılanırım
Ellerinden geldiğince yardım etmeyi kabul edeceklerini düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6	çok büyük olasılıkla
2. Yakın bir arkadaşınızla, onu ciddi bir şekilde üzen bir şey yaptıktan sonra konuşmak üzere konuyu açıyorsunuz.		
Arkadaşınızın sizinle konuşmak isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6	çok kaygılanırım
Onun sorunları çözmek için benimle konuşmak isteyeceğini düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6	çok büyük olasılıkla
3. Eşinizle olan ilişkinizde cinsel korunma konusunu gündeme getiriyorsunuz ve bunun sizin için ne kadar önemli olduğunu söylüyorsunuz.		
Tepkisinin ne olacağı konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6	çok kaygılanırım
Onun savunmaya geçmeden, olası seçeneklerimizi konuşmaya istekli olacağını düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6	çok büyük olasılıkla
4. İşyerinde yaşadığımız bir sorunla ilgili olarak şefinizden yardım istiyorsunuz.		
Şefinizin size yardım etmek isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6	çok kaygılanırım
Bana yardım etmeye çalışacağını düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6	çok büyük olasılıkla
5. Şiddetli bir tartışma sonrasında, barışmak istediğiniz için eşinizle konuşmak istiyorsunuz.		
Eşinizin sizinle barışmak isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6	çok kaygılanırım
Onun barışmaya en az benim kadar istekli olacağını düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6	çok büyük olasılıkla

...

Ek-5: Etik Kurul Onayı

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Toplantı Saati	Toplantı Yeri
2023 – 04	19.04.2023	14.00	Online

KARAR NO: 2023-04-132: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı 211424053 numaralı Ayşenur AKDIK' in "Anneden Algılanan Narsistik Özellikler ve Reddedilme Duyarlılığı Erken Dönem Uyumsuz Şemalarla İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışması görüşüldü yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, İGÜ Etik Kurulumuzun 14.12.2022 tarih ve 2022-18 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR